Universitat de les Illes Balears

Facultat de Filosofia i Lletres

Memòria del Treball de Fi de Grau

Edició i estudi lingüístic d'un text antic català: un procés judicial del segle xv (1419)

Alejandro Guardiola Selfa

Grau de Llengua i Literatura Catalanes

Any acadèmic 2015-16

DNI de l'alumne:43223337N

Treball tutelat per Joan Miralles Monserrat
Departament de Filologia Catalana i Lingüística General

	Autor		Tutor	
S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Sí	No	Sí	No
	☐	☒	☒	☐

Paraules clau del treball:
Llatí, català medieval, llibre de cort, estudi lingüístic.

Introducció 3
1) Objectius i metodologia 3
2) Criteris d'edició 4
3) Descripció del manuscrit 5
4) Context juridicoadministratiu 5
5) El procediment judicial a les viles reials 7
6) Tipus de text 7
7) Tipus de registre 8
8) Anàlisi filològica 9
Grafies 9
Fonètica 21
Morfosintaxi 23
Substantiu 23
Adjectiu i Participi 24
L'article 25
El pronom 27
Demostratius 29
Possessius 30
Quantificadors 31
Pronoms relatius i interrogatius 32
Verb 33
L'adverbi 39
Conjunció 42
Interjeccions 45
Lèxic 46
Conclusió 52
Bibliografia 53
Annex 56
Dades de l'enquesta 56
Transcripció de l'enquesta 56
Manuscrit 61
Taula de verbs 68

Introducció

El treball present és un estudi lingüístic d'una enquesta[1] o inquisició duta a terme al segle XV, exactament el 1419. A la dita enquesta es denuncia l'anomenat "trencament d'alberg", és a dir, la intromissió d'algú en casa d'altri sense el seu consentiment.

1) Objectius i metodologia

L'objectiu principal del present treball és l'edició d'un procés criminal del segle XV, amb la intenció de fer-ne una anàlisi filològica, amb un interès entorn de la llengua viva, en els registres narratiu i col·loquial principalment.

Hi haurà, a més, una petita introducció sobre com era la situació juridicoadministrativa del moment, tot explicant com eren les enquestes i quines persones hi intervenien.

Amb aquest treball, continuam amb una tradició d'estudis històrics de la nostra llengua, com els de J. Riera i Sans[2], Joan Miralles i Monserrat[3], J. Ponsoda Sanmartín[4], Joan Anton Rabella i Ribas[5] i Maria Dolors Farreny Sistac[6]. Aquests seran la base per a l'estudi del nostre manuscrit.

Cal destacar que la tria d'un procés criminal s'ha de relacionar amb la voluntat d'apropar-se el més possible als registres de llengua parlada informal.

Quant a la metodologia seguida per a la realització del Treball de Fi de Grau, ha estat sobretot la lectura i anàlisi dels diferents treballs realitzats, així com també de la recerca d'informació sobre el context judicial d'aquesta època.

D'antuvi, s'ha anat a les fonts històriques per extreure el document en qüestió, en aquest cas a l'Arxiu Municipal de Montuïri, on he hagut de destriar l'enquesta del manuscrit que volia estudiar.

---

[1] Cal entendre el mot *enquesta* en el sentit de "sumari d'una causa judicial".

[2] RIERA i Sans, J. *El cavaller i l'alcavota*. Club editor, 1973.

[3] MIRALLES Monserrat, Joan. *Un llibre de Cort Reial mallorquí del segle XIV.* Volum I-II. Moll, 1984.

[4] PONSODA Sanmartín, Joan J. *El català i l'aragonès en els inicis del Regne de València segons el Llibre de Cort de Justícia de Cocentaina (1269-1295).* Ed. Marfil, 1996.

[5] RABELLA i Ribas, Joan Anton. *Un matrimoni desavingut i un matrimoni metzinat.* Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1998.

[6] FARRENY Sistac, Maria Dolors. *La llengua dels processos de crims a la Lleida del segle XVI.* Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2004.

Finalment, pel que fa a les dificultats, que han sorgit en aquesta realització, es refereixen a qüestions sobre criteris de transcripció i de comprensió dels mots especialment dificultosos. Cal tenir en compte que la dificultat d'interpretació del tipus de document, escrits en gòtica cursiva, molt més complicada que la gòtica librària. Per això, hem d'entendre que no és fàcil avui dia poder llegir i, sobretot, entendre un document de caire judicial del segle XV, atès que els estudis sobre filologia que hem cursat a assignatures obligatòries no inclouen la pràctica paleogràfica. Per aquest motiu, per a la transcripció del document que estudiam a continuació, m'he basat, per una part, en l'assignatura cursada: 20739-*Català Medieval* i, per altra, en la transcripció del text que va fer el professor Miralles a la seva antologia, al primer volum[7].

2) Criteris d'edició

Els criteris textuals amb què ens basarem seran els dels *Nostres Clàssics*, que implica:

- La conservació de les grafies de l'original.
- La separació dels mots d'acord amb les regles actuals.
- La simplificació de les consonants dobles inicials, sense valor fonètic.
- La regularització de l'ús de la *i* / *j* i de la *u* / *v*, segons pertoqui.
- L'ús de l'accent, dels apòstrofs i de la dièresi segons la normativa vigent, així com dels signes de puntuació.
- La reconstrucció en lletra cursiva dels elements elidits en les abreviatures, llevat de la conjunció *et* (que transcriurem sempre *e*, tant si trobam *et* com *e*)[8].
- La regularització de l'ús de les majúscules i minúscules.
- L'ús del punt volat (·) quan hi hagi una elisió vocàlica en posició enclítica o per separar dues formes que trobam juntes i que, actualment, són dues unitat diferents.
- La conservació de les xifres romanes dels adjectius numerals i dels determinants.

[7] MIRALLES Monserrat, Joan. *Antologia de textos de les Illes Balears*. Volum I. Segles XIII-XVI. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàg. 312-315.
[8] Criteri que afegeix Russell-Gebbet i d'altres, com Joan Miralles, per a facilitar la comprensió del text.

- La utilització de les claus {} per a indicar un element interlineal i/o supralineal.
- Els fragments en llatí van en negreta.

3) Descripció del manuscrit

L'enquesta que analitzam en aquest treball fa part d'un Llibre de Cort Reial del segle XV (1415-1420), la que transcrivim és del 3 de febrer de 1419 i és la número 38 del manuscrit P24, citat. La podem trobar a l'Arxiu Municipal de Montuïri (AMM).

El manuscrit està en un estat regular de conservació, hi ha moltes taques d'humitat i a les voreres està esfilagassat. Afortunadament, l'enquesta estudiada es troba en un estat acceptable de conservació.

Pel que fa al document analitzat, ocupa les pàgines 84r-89 del llibre de cort. A més a més, les mesures de la caixa exterior són: 310mm x 230mm x 30mm i, la caixa interior: 310mm x 215mm x 30mm. En relació a l'enquadernació, observam que la coberta és de pergamí en bastant mal estat. Els folis interiors, per contra, són de paper. Quant al tipus de lletra es tracta de la gòtica cursiva, pròpia dels escrivans del segle XV que transcrivien els judicis. Amb tot això, podem veure clarament que en aquest document hi han participat almenys dues mans: una, pel que fa a la part en català feta per Vicenç Verger, el regent de l'escrivania de la cort de Montuïri, i l'altra, pel que fa a la part en llatí, és la sentència del veguer de fora, escrita per Antoni Petró.

4) Context juridicoadministratiu

El 1419, any en què s'esdevenen els fets, regna ja Alfons el Magnànim, des del 1416. El 1410 havia mort Martí l'Humà i el 1412 hi havia hagut el Compromís de Casp en virtut del qual comença a regnar Ferran d'Antequera (1412-1416).

Cal destacar que, segons una antiga concessió de la Franquesa, donada per Jaume I a tot el Regne de Mallorca, totes les causes, tant penals com civils, havien de ser jutjades a la pròpia illa pels seus tribunals.

Quant als tipus de jurisdiccions que hi havia al Regne de Mallorca, n'hi havia 3: la reial, la senyorial i l'eclesiàstica, cadascuna de les quals posseeix els corresponents òrgans judicials. En aquest treball, però, ens centrarem en l'administració reial.

Les principals corporacions o institucions que formen part de l'administració reial són[9]:

a. El rei. És la màxima autoritat, tant en l'àmbit polític, judicial o administratiu del Regne de Mallorca.

b. El lloctinent reial. És qui assumeix la representació del monarca quan aquest no hi és. Pot actuar com a jutge ordinari, i com a jutge d'apel·lació, atès que constitueix la instància superior a Mallorca. Per això, li correspon conèixer les apel·lacions de les sentències que han dictat els oficials menors. Com a jutge intervé quan hi ha "defalliment de justícia" de batles i veguers, en el cas que es comportin de manera indolent en la persecució dels delictes.

c. La Cort o Cúria de Governació. És l'última instància del Regne, presidida pel lloctinent general.

d. El batle de la Ciutat. És el primer i més antic jutge reial responsable dels fets civils i penals en tota l'illa fins que es creà la figura del veguer. Cal destacar que la jurisdicció pròpia dels veguers afecta els que delinqueixen al seu districte.

e. El veguer de la ciutat. És qui s'encarrega dels afers penals i civils en la ciutat de Mallorca. La seva jurisdicció és exclusiva de la ciutat. Així, doncs, les cúries senyorials no podran dirimir aquests delictes.

f. El veguer de fora. És qui s'encarrega de jutjar els afers penals a la part rural de l'illa de Mallorca (part forana) a partir de les enquestes o inquisicions preparades pels batles de les viles.

[9] Ens hem basat en *El proceso penal en el reino de Mallorca* i "Les institucions juridicopoliticoadministratives de l'illa de Mallorca i les seves relacions amb el Consolat de Mar de Mallorca durant el segle XV".

5) El procediment judicial a les viles reials

El procediment judicial, que se seguia a Mallorca durant les primeries del segle XV, no divergeix molt del que va analitzar el professor Miralles a *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV.*

Ens centrarem, però, en l'estructura del sumari o inquisició que tenim a continuació, formada per quatre parts.

La primera part està formada per la data en llatí i/o en català. A continuació, tenim la versió dels fets denunciats a la Cort. Normalment, s'especificava el delicte, el lloc i la data amb les armes amb què l'han comès. A més a més, la primera part fa referència al fet que s'hauria pogut produir, en el nostre cas: *per la qual cosa se pensa que si aquest hi fos stat que lo agueren mort* 1r.

A la segona part, figura el testimoniatge de les parts querellades i dels testimoni i/o delats que pogueren haver vist o sentit els fets ocorreguts.

La tercera part, inclou el capítol de les fermances o de les fiances i del compromís de posar, per part de qui ha de fiar, el delat a disposició de la cort:

> "la promesa de fermances o manlleutes, que surten com a garantia de l'acusat. Aquests prometen, de grat, a la cort reial, tots ensems i solidàriament [...] que tota vegada que en seran requerits per la cort li tornarà, mort o viu, l'acusat, o sinó, li hauran de pagar una certa quantitat de diners en pena de totes messions"[10]

Normalment, en aquesta part, els senyors solien respondre dels actes dels seus criats o esclaus, i, en el cas dels pares, dels seus fills.

Finalment, el quart apartat conté la sentència del veguer de fora, escrita en llatí.

6) Tipus de text

El llibre de cort reial mallorquí del segle XV (1415-1420)

En referència al concepte de *llibre de cort*, partirem de les definicions que ens proporciona Joan Miralles. Al·ludirem a les definicions de J.M. Pons i Gurí "registre on els notaris, en

[10] MIRALLES Monserrat, Joan. *Un llibre de Cort Reial mallorquí del segle XIV.* Volum I-II. Moll, 1984, pàg. 43.

funcions d'escrivà d'una cort senyorial o baronial, inserien decrets, ordinacions i privilegis donats pels barons o llurs procuradors generals, bans d'aquest o dels batlles, bandejaments, fogatjaments, talles, imposicions de penes, manlleutes de presos, fermes de dret, penyores, empares, segrests, clams, atorgaments i cancel·lació d'obligacions amb pena de terç, i molts altres actes jurídics autoritzats pels organismes jurisdiccionals" [...] i Jaume Lladó [...] "llibre on consten els expedients de la Cúria reial, que tractaven de les qüestions civils i criminals suscitades entre els veïns d'una vila". Segons aquest investigador els llibres de cors reial són inclosos dins la primera divisió de la secció històrica dels arxius municipals mallorquins al costat dels "llibres de determinacions i resolucions, llibres d'eleccions i nomenaments de càrrecs universals, llibre de mostassaf, etc." [11]

Per a la classificació tipològica del text, seguirem el criteri de M. Gregory, S. Carrol, i Halliday i la posterior classificació dels textos catalans del professor Joan Miralles, els quals distingeixen la temàtica del discurs, la forma del discurs i el tenor del discurs.

Sens dubte, aquest text el podem classificar en els tipus de texts judicials tant per la forma com pel contingut.

Es tracta d'un text escrit, no espontani, en prosa, però on podem trobar mostres de llenguatge, diguem-ne, més o manco espontani, en un registre col·loquial informal, que, en aquest cas, són escrits per a ser llegits o dits, en prosa, amb un to formal, i amb una funció administrativa.

7) Tipus de registre

L'interès que suscita aquests tipus de documents és sobretot lingüístic. Hem de tenir en compte, seguint Miralles, que, a les causes criminals, hom pot destriar-hi diversos registres lingüístics:

a) Registre juridicoadministratiu. El poden trobar inclòs als textos notarials o als judicials. És el tipus de registre que s'allunya més de la llengua parlada informal. Hi abunden fórmules jurídiques més o menys estereotipades i llatinismes. El podem trobar a l'inici de cada un dels testimoniatges: *Dona muller d'en Bernat Salom, testimoni, jurada, interrogada sobre*

[11] MIRALLES Monserrat, Joan. "Sobre l'ús lingüístic en les viles medievals mallorquines Els llibres de cort reial" en *Actes del cinquè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1979, pàg. 553-554.

les dites cosses 1r, i en el capítol de les fermances o manlleutes: *Menlevà lo dit Miquell Sabater de la present cort, en Guillemó Puig, lo qual promès tornar e restituir a la present cort tota {ora} e quant li serà menat, o de pegar per pena o en nom de pena* 3r.

b) Registre narratiu. És el que empren els testimonis quan exposen els fets ocorreguts a través del fil temporal en 1ª o 3ª persona. En aquest tipus, no tenim la influència llatina pròpia del registre juridicoadministratiu: *fahent aquesta ab les altres dones los dits bays, vengueren en la peret de la cambra del seu alberch n'Anthoni Sucia e Miquell Sabater, los quals desteparen diverses forats o regelers* 1r.

c) Registre col·loquial. Fa referència al registre usat per a reproduir el diàlegs entre les persones que intervenen en els fets de l'enquesta: *Dat-ça lo coy en aquest forat!* 1v.

8) Anàlisi filològica

Grafies

Sons vocàlics

a. Sons tònics

[í] > *i*

Exemples: *Angelina* 1r, *axí* 1r, *vania* 1r, *acullís* 1r, *Sucia* 1r, *carnaseria* 2r, *peria* 3v.

[é] > *e*

Exemples: *present* 1r, *pendré* 1v, *ve* 2v, *sebé* 2v, *pena*[12] 2v, *meteren* 3r.

[é] > [ɛ]

Exemples: *Montueri* 3v.

[á] > *a*

[12] És molt possible, però, que durant aquesta època pronunciaven encara [pə'nə].

Exemples: *lladre* 1r, *pregà* 1r, *trobà* 1r, *altres* 1v, *levà* 1v, *jenglaven* 2r, *star* 3r, *serà* 3r, *scrivà* 3v.

[ə] > *e/a*

La representació gràfica de la *e* neutra tònica es fa amb e.

Exemples: *és* 1r¸ *seny* 1r, *aquèn* 1r, *dicmenga* 1r, *endret* 1r, *seguex* 1v, *promès* 3r.

[ó] > [ɔ]

Exemples: *recorda* 1r, *ora* 1r, *cosses* 1r, *Anthoni* 1r, *testimoni* 1r, *soles* 1v, *nom* 2v.

[ó] > *o*

Exemples: *entorn* 1r, *tots* 1r, *stora* 1v, *foren* 1v, *sots* 1v, *tota* 2r, *abdosos* 2v, *Guillemó* 3r.

[ú] > *u*

Exemples: *alcunes* 1r, *lurs* 1r, *destengut* 3v.

b. Sons àtons

[i] > *i*

Exemples: *digous* 1r, *Ramis* 1r, *Miquell* 1r, *filant* 2r, *Guillemó* 3r, *lochtinent* 3v, *legitimar* 3v, *dixeren* 3v.

[o] > *o*

Exemples: *foredats* 1r, *degolats* 1v, *obriren* 2v, *promet* 2v, *promès* 3r, *donets* 3r,

[u] > *u*

Exemples: *muller* 1r, *acullís* 1r, *denuncia* 1r, *Hudà* 1v, *ubert* 2v, *murir* 3r, *pudia* 3r.

[ə] > *a/e*

Exemples: *prega* 1r, *fesen* 1r, *devia* 1r, *tepats* 1r, *foredats* 1r, *foren* 1v, *sebé* 2v, *veura* 3r, *pretès* 3v, *demunt* 3v, *menualment* 3v.

c. Diftongs

Decreixents en [w]

En [aw] tònic > *au*: *jaure* 1r, *paraules* 1v, *claus* 3v.

En [ɛw] tònic > *eu*: *peu* 3v.

En [ew] tònic > *eu*: *Barthomeu* 1r, *Déu* 2r, *seu* 2v.

En [əw] tònic > *eu*: *veura* 3v.

En [iw] tònic > *iu*: *riura* 2v, *lliures* 2v, *viu* 2v.

En [ɔw] tònic > *ou*: *digous* 1r, *ou* 1v, *cou* 1v, *coura* 3r.

Decreixents en [j]

En [aj] > *ay*: *ayga* 1v.

En [əj] > *ay*: *ayna* 3v.

En [əj] > *ey*: *deyts* 2r.

En [uj] > *ui*: *fuy* 2r.

Creixents en [w]

En [wa] > *ua*: *qual* 1r, *aguayten* 3r.

Sons consonàntics

a) Sons oclusius

Bilabial sord [p] > *p*

En posició inicial: *present* 1r, *per* 1r, *playa* 1r, *persones* 1r, *pendré* 1v, *plagades* 1v, *pensa* 2v, *Pere* 3r.

En posició intervocàlica: *tepats* 1r, *destepat* 1r, *sepiats* 1v, *apegaren* 2v, *apert* 3v.

En posició medial implosiva: *capsal* 1r, *scriptura* 3v.

En posició medial explosiva: *spasa* 1r, *vespre* 1r, *respòs* 1v, *aprés* 1v.

En posició final: *sap* 1v.

Bilabial sonor [b] > *b*

En posició inicial: *Bernat* 1r, *Banet* 1r, *banys* 1r, *ben* 1r, *Barthomeu* 1r, *bones* 1v, *borres* 2v, *bax* 3v, *bestimenta* 3v.

En posició intervocàlica[1]: *trobà* 1r, *sebé* 2v, *ubert* 2v, *Sabater* 3r, *atrobàs* 3v.

En posició medial explosiva: *cambra* 1r, *alberch* 1r, *sobre* 1r, *obriren* 2v, *semblant* 2v.

En posició final: *ab* 1r, *sab*[13] 2r.

Dental sord [t] > *t/th*

En posició inicial: *Tomàs* 1r, *tornat* 1r, *tepats* 1r, *trenquament* 1r, *tant* 1r.

En posició intervocàlica: *Baneta* 1r, *fetes* 1r, *Sabater* 1r, *totes* 1v.

En posició medial implosiva: *sentdemà*[14] 1r.

En posició medial explosiva: *stat* 1r, *entorn* 1r, *pertí* 1r, *testimoni* 1r, *interrogada* 1r, *desteparen* 1r.

En posició final: *aquest* 1r, *acostumat* 1r, *següent* 1r, *present* 1r, *endret* 1r.

Casos en què surt *th* per etimologia: *Barthomeu* 1r, *Anthoni* 1r.

[13] En posició final, en surt l'arxifonema /p/.
[14] Element purament gràfic.

Dental sonor [d] > *d*

En posició inicial: *Denunciat* 1r, *digous* 1r, *del* 1r, *dona* 1r, *dits* 1r.

En posició intervocàlica[2]: *foredats* 1r, *mirades* 1r, *jurada* 1r, *Hudà* 1v, *coltellades* 1v.

En posició medial explosiva: *recorda* 1r, *sentdemà* 1r, *endret* 1r, *pendré* 1v, *Guordats* 2v.

Velar sord: [k] > *c/qu/ch*

Cal destacar, que en posició inicial, en posició intervocàlica i en posició explosiva s'empra *c* davant les vocals *a, o, u*; *qu* davant *e, i* i *q* davant *u* en els casos etimològics. En posició implosiva i en posició final tenim *c* i *ch*:

En posició inicial, amb *c*: *cort* 1r, *casa* 1r, *cambra* 1r, *capsal* 1r, *coltell* 1r. Amb *qu*/*q*: *que* 1r, *qual* 1r, *qui* 1r.

En posició intervocàlica, amb *c*: *recorda* 1r, *acullís* 1r, *acostumat* 1r, *reconeguda* 3v. Amb *qu*: *aquest* 1r, *aquelles*1v, *aquell* 2v, *requesta* 3v.

En posició medial implosiva: *dicmenga* 1r, *Jacme* 2r. Amb *ch*: *llochtinent* 3v.

En posició medial explosiva, amb *c*: *alcunes* 1r, *trencats* 1r, *alcuns* 1v, *alcavots* 1v. Amb *qu*: *Miquell* 1r, *mesquins* 1v. Amb *qu* antietimològica[15]: *trenquament* 1r.

En posició final, amb *c*: *hac* 1v. Amb *ch*: *alberch* 1r, *vench* 1r, *tench* 1v, *loch* 2r, *crech* 2r, *trasch* 3r, *s'esdevench* 3v.

Velar sonor [g] > *g/gu*

En posició inicial, intervocàlica i medial explosiva, s'escriu *g* davant *a, o, u*, i *gu*, davant *e, i* i *o*.

En posició inicial, amb *g*: *gayart* 2r, *grans* 2r. Amb *gu*: *Guordats* 2r, *Guillemó* 3r.

[15] Per analogia amb les formes amb *que* i *qui* per representar el so [k] s'empra la grafia *qu*.

En posició intervocàlica, amb *g*: *pregà* 1r, *agayten* 1v; antietimològica: *regonèxer* 3v. Amb *gu*: *hagueren* 1r, *digueren* 1v, *seguex* 1v, *pogueren* 3v.

En posició medial explosiva, amb *g: agren* 1r, *algunes* 1v, *destengut* 3v. Amb *gu*: *vengueren* 1r, *algua* 3r, *varguer* 3v.

b) Sons fricatius i africats

Labiodental sord [f] > *f*

En posició inicial: *febrer* 1r, *fer* 1r, *filla* 1r, *fon* 1r, *forats* 1r, *féu-se* 2r, *feyen* 2v, *forsa* 3v.

En posició intervocàlica: *afers* 2v.

Labiodental sonor [v] > *v*

En posició inicial: *vespre*1r, *vench* 1r, *vengueren* 1r, *vistes* 1r, *veren* 1v.

En posició intervocàlica: *devia* 1r, *nuvia* 1r, *diverses* 1r, *havia* 1r, *stave* 1r.

En posició medial explosiva: *envega* 3r, *envides* 3r.

Fricatiu alveolar sord [s] > *s /c/ss/z*

Podem trobar *s* en totes les posicions, fins i tot en casos antietimològics. Trobam *c*, d'acord amb l'ètim en posició inicial, fins i tot, el podem trobar en algun cas ultracorrecte. En posició intervocàlica i explosiva hi ha casos que van d'acord amb l'ètim i van amb *c*, i d'altres casos que s'escriuen amb *s* o *ss*. Els casos amb *z* es troben només en posició inicial.

En posició inicial: Amb *s*: *Salom* 1r, *seny* 1r, *son* 1r, *sa* 1r, *Sabater* 1r; cas antietimològic: *Sitgara* 3r. Amb *c*: *Citgara* 1r. Cal remarcar, l'ús de la *s* anomenada *impura* a l'inici de paraula: *stora* 1r, *spasa* 1r, *spona* 3v.

En posició intervocàlica: Amb *s*: *aguesen* 1v, *carnaseria* 2r. Amb *ss*: *ésser* 2v;. Amb *c*: *Sucia* 1r, *Pallicer* 3v, *recitada* 3v.

En posició medial implosiva: *desfets* 1r, *vistes* 1r, *destepat* 1r, *discret* 3v, *destengut* 3v.

En posició medial explosiva: *persones* 1r, *diverses* 1r, *capsal* 1r. Amb *c*: *Denunciat* 1r, *denuncia* 1r, *consciències* 3v.

En posició final sempre tenim s: *és* 1r, *digous* 1r, *acullís* 1r, *banys* 1r, *tepats* 1r.

Fricatiu alveolar sonor [z] > *s/z*

En posició intervocàlica, amb s: *present* 1r, *casa* 1r, *spasa* 1r, *cosa* 1r, *vosaltres* 1v, *abdosos* 2v. Amb *z*: *cuzina* 2v. Amb ss antietimològica: *cosses* 1r, *cassa* 3v.

Fricatiu palatal sord [ʃ] > *x*

En posició intervocàlica: *axí* 1r, *Lexats* 3r, *regonèxer* 3v, *dixeren* 3v, *axemplats* 3v, *axien* 3v, *abexada* 3v, *abexant* 3v.

En posició final: *dix* 1r, *seguex* 1v, *bax* 3v.

Fricatiu palatal sonor [ʒ] > *j/g*

En general aquest so es representa amb *j* davant *a, o, u* i amb *g* davant *e, i*.

En posició inicial, amb *j*: *jorn* 1r, *jaura* 1r, *jurada* 1r, *Johaneta* 2r, *jenglaven* 2r, *Jacme* 2r, *Johan* 3v.

En posició intervocàlica. Amb *j*: *Palajana* 1v, *haje* 2r. Amb *g*: *digous* 1r, *regelés* 1r, *legitimar* 3v

En posició medial explosiva: Amb *g*: *Angelina* 1r, *dicmenga* 1r.

Africat alveolar sord [ts] > *ts*

Només n'hi ha exemples en posició final: *dits* 1r, *forats* 1r, *tots* 1r, *trencats* 1r, *desfets* 1r, *sots* 1v.

Africat palatal sord [tʃ] > *ig*

En posició inicial no existeix. En posició final tenim exemples escrits *ig*. Tanmateix, com és sabut, en aquesta darrera posició, si és final de seqüència, tenim neutralització del so.

En posició implosiva: *Puigdorfila* 3r.

En posició final: *Puig* 3r. També en aquest cas devia haver-hi neutralització.

Africat palatal sonor [dʒ] > *tg*

En posició intervocàlica: *mitgensant* 3v.

En posició final: *mitg* 3v.

c) Sons nasals

Bilabial [m] > *m*

Es representa com a *m* en totes les posicions.

En posició inicial: *muller* 1r, *mirades* 1r, *mort* 1r, *Miyeres* 1r, *Miquell* 1r.

En posició intervocàlica: *Tomàs* 1r, *sentdemà* 1r, *Barthomeu* 1r, *Ramis* 1r, *reunement* 1v.

En posició implosiva: *cambra* 1r, *axemplats* 3v.

En posició medial explosiva: *dicmenga* 1r, *trenquament* 1r.

En posició final: *Salom* 1r, *lum* 2v, *nom* 2v, *Anem* 2v, *ferem* 3r, *proom* 3v.

Alveolar [n] > *n*

En posició inicial: *no* 1r, *ne* 1r, *nom* 2v, *només* 2v.

En posició intervocàlica: *dona* 1r, *Baneta* 1r, *anà* 1r, *alcunes* 1r, *persones* 1r.

En posició implosiva: *entorn* 1r, *vengueren* 1r, *consegüent* 1r, *trenquament* 1r, *Interrogat* 1r.

En posició medial explosiva: *Bernat* 1r, *tornat* 1r, *tornàs* 1v, *carnaseria* 2r, *tornar* 2v.

En posició final: *jorn* 1r, *aquèn* 1r, *entorn* 1r, *en* 1r, *fon* 1r.

Palatal [ɲ]: *ny/y*

Normalment la tenim com a *ny*, però hi ha alguns casos en *y*.

En posició explosiva: *cuyat* 2r.

En posició final amb *ny*: *any* 1r, *seny* 1r, *banys* 1r. També es donen casos en què la *ny* es representa mitjançant una *y*: *bays* 1r.

d) Sons laterals

Alveolar [l] > *l*

Trobam *l* en totes les posicions.

En posició inicial: *la* 1r, *lo* 1r, *li* 1r, *los* 1r, *les* 1r.

En posició intervocàlica: *Salom* 1r, *paraules* 1v, *Saloma* 2r, *filant* 2r.

En posició implosiva: *alberch* 1r, *alcunes* 1r, *coltell* 1r, *altres* 1r, *coltellades* 1v.

En posició medial explosiva: *jenglaven* 2r, *semblant* 2v, *batle* 3v, *axemplats* 3v.

En posició final: *qual* 1r, *del* 1r, *corral* 2v, *tal* 2v, *Mayol* 3v.

Palatal [ʎ] > *ll/l/y*

Trobam la palatal lateral en diferents formes. Generalment, en posició inicial amb *l*, però també trobam casos amb *ll*. En posició intervocàlica, generalment, trobarem *ll*, llevat de casos

aïllats. A més a més, podrem trobar casos amb iodització propis del català de Mallorca. En posició final, podem trobar casos amb *ll* i amb una sola *l*.

En posició inicial, amb *ll*: *lladre* 1r, *lladra* 1r, *lliures* 2v. Amb *l*: *lit* 1v, *loch* 2r, *levors* 3r, *lochtinent* 3v, *lum* 3v, *lurs* 3v.

En posició intervocàlica amb *ll*: *muller* 1r, *acullís* 1r, *filla* 1r, *ella* 1v, *elles* 1v. Amb *l*: *Palajana* 1v, *mulés* 1v, *vila* 3r, *telaments* 3v.

En posició medial explosiva amb *l*: *menlevà* 3r.

En posició final amb *ll*: *coltell* 1r, *Miquell*[16] 1r, *ell* 2r. Amb *l*: *Miquel* 2v, *mils*[17] 3r.

e) Sons ròtics

Bategant [ɾ] > *r*

Trobam *r* en totes les posicions, en què són possible aquest so:

En posició intervocàlica: *ora* 1r, *era* 1r, *eren* 1r, *foren* 1r, *mirades* 1r.

En posició implosiva: *Bernat* 1r.

En posició explosiva: *vespre* 1r, *present* 1r, *pregà* 1r, *entre* 1r.

En posició final, hi ha casos que sí que es pronuncien i n'hi ha que no[18]: *cort* 1r, *per* 1r, *muller* 1r, *car* 1r, *fer* 1r. En el cas dels plurals amb *rs*: *lurs* 1r, *afers* 2v, *levors* 3r. Casos on la *r* desapareix: *regelés* 1r, *mulés* 1v.

Vibrant [r] > *rr/r*

En posició inicial tenim normalment *r*. En posició explosiva tenim només *r*.

En posició inicial, amb *r*: *Ramis* 1r, *regelés* 1r, *respòs* 1v, *res* 2v, *riyaies* 2v, *riura* 2v.

[16] En el cas de *Miquell* es tracta d'una grafia ultracorrecta.
[17] Malgrat vegem una *l* segurament pronunciaven *ll*.
[18] Atès que la pronuncia mallorquina té tendència a no pronunciar la *r* en posició final, llevat de *pur*.

En posició intervocàlica amb *rr*: *Interrogat* 1r, *Interrogada* 2r, *borres* 2v, *corral* 2v.

f) El grafema *h*

En alguns casos es conserva la *h* etimològica i en d'altres, no. Tenim exemples de *h* antietimològica. En posició final, tenim *h* després de *c*. És quasi sistemàtic el seu ús i de vegades té també valor antihiàtic.

Amb *h* etimològica: *havia* 1r, *hagueren* 1r, *hac* 1v, *he* 1v.

Sense *h*: *ora* 1r, *agueren* 1r, *aguesen* 1v.

Amb *h* antietimològica: *hun* 1r, *hoÿt* 1r, *hoÿren* 1v, *hon* 2r, *He* 3r, *ahon* 3r.

En posició final: *alberch* 1r, *vench* 1r, *tench* 1v, *loch* 2r, *crech* 2r, *trasch* 3r, *s'esdevench* 3v.

Amb valor antihiàtic: *fahent* 1r, *Johaneta* 2r, *Johan* 3v.

g) Grups consonàntics

LTR > *ltr*: *altres* 1r, *vosaltres* 1v.

MPL > *mpl*: *axemplats* 3v.

MBL > *mbl*: *semblant* 2v.

MBR > *mbr*: *cambra* 1r.

NDR > *ndr*: *endret* 1r, *pendré* 1v.

NTR > *ntr*: *entre* 1r, *contra* 2r, *entraren* 2v, *entrà* 2v.

STR > *str*: *vostres* 1v, *nostra* 2v.

SCR > *scr*: *discret* 1r, *scrita* 3v, *scriptura* 3v, *scrivà* 3v.

SPR > *spr*: *vespre* 1r.

BR > *br*: *fabrer* 1r, *sobre* 1r, *obriren* 2v.

FR > *fr*: *frare* 3r.

PL > *pl*: *playa* 1r, *plagades* 2r.

PR > *pr*: *present* 1r, *pregà* 1r.

DR > *dr*: *lladre* 1r.

GR > *gr*: *agren* 1r, *sogra* 2r, *grans* 2r, *sagraments* 3v.

CR > *cr*: *crech* 2r.

CL > *cl*: *claus* 3v.

NC > *nc: denunciat* 1r.

NS > *nc: pensa* 1r.

NT > *nt: següent* 1r.

NV > *nv*: *envega* 3r, *envides* 3r.

RT > *rt: cort* 1r, *apert* 3v.

LT > *lt: coltell* 1v, *coltellades* 1v.

LM > *lm: personalment* 3v, *menualment* 3v.

SC > *sc: scaldats* 3r.

ST > *st: stat* 1r, *Stora* 1v.

h) Elisions

Se donen casos d'elisions: *que·s* 1v, *qui·s* 1v, *no·s* 2v, *e·n* 3r, *no·m* 3r.

Fonètica

Vocalisme

Quan parlem d'aquest text, hem de tenir en compte, per una banda, que ens endinsam dins el cronolecte del segle xv i, per altra, que el llenguatge que empra l'escrivà és d'un to culte.

Cal destacar que són molts els casos de neutralització de les *a/e* àtones en un so de *e* neutra, representada sovint amb *e* i, sovint, amb *a*. Aquesta característica és típica dels parlars orientals, com és el cas del mallorquí: *dicmenga* 1r, *vania* 1r, *Banet* 1r, *carnaseria* 2r, *andret* 3r, *levors* 3r, *veura* 3v, *axien* 3v. Amb *e*: *tepats* 1r, *foredats* 1r, *destepat* 1r, *stave* 1r, *store* 1r, *are* 2r, *haje* 2r, *Palejana* 2r, *demunt* 3r, *bestave* 3v.

També aquí tenim solucions conservadores amb *o*, generalment davant *i* i/o *u* tòniques, al costat d'algunes altres amb *u* per harmonia vocàlica: *acullís* 1r, *nuvia* 1r, *Sucia* 1r.

Les formes amb diftong creixent en posició àtona apareixen sense monoftongar: *algua* 3r, *aguayten* 3r, enfront de formes monoftongades: *con* 1r, *ayga* 1v, *agayten* 1v.

Tenim casos de dissimilació vocàlica: *mermuraren* 1v.

D'altres formes indiquen una pronunciació conservadora en casos com: *Johaneta* 2r, *Jacme* 2v, *Johan* 3v.

Consonantisme

És sabut que el català ha palatalitzat la *l* inicial llatina, però fins al segle XV no en trobam rastres escrits: *lladre* 1r, *lladra* 1r, *lliures* 2v. Trobam però, també casos amb *l*: *lit* 1v, *loch* 2r, *levors* 3r, *lochtinent* 3v, *lum* 3v, *lurs* 3v.

La *l* implosiva, apareix conservada en tot el text sense vocalitzar: *alberch* 1r. Tenim, a més, casos de formes ioditzades: *teyaren* 1v, *gayart* 2r, *teý* 2r, *teyada* 2v, *teyades* 3v, *teyant* 3v. En el nostre podem trobar les formes *Citgara* 1r i *mitgensant* 3v que avalen la pronúncia de l'africada palatal sonora.

La pronúncia del parlar oriental es fa notòria en paraules com: *axí* 1r, *seguex* 1v, *regonèxer* 3v, *bax* 3v, on el so [ʃ] fa que la *i* quedi subsumida a la palatal.

També es donen casos d'assimilació de *rs* > *r*: *regelés* 1r, *mulés* 1v. Tenim també un cas de dissimilació de ròtiques: *pendré* 1v (< prendré). Cal considerar també determinades sonoritzacions consonàntiques: *regonèxer* 3v i formes arcaiques en què no ha sortit una *d* epentètica: *tolra* 1v (< TOLLERE).

Morfosintaxi

Substantiu

Formació del femení

Generalment, la formació del femení es fa mitjançant l'afegiment de *-a* a final de mot.

Si el masculí acaba en vocal, en què en llatí anava seguida de *n*, el femení se forma amb *na*: CONSOBRINA > *cozina* 2v, GERMANA > *jermana* 2v.

Tenim, però, un cert nombre de casos on, aquesta distinció, es fa mitjçancant dos mots diferents. Exemples que tenim al nostre text:

HOMINE > *home* / DOMNA > *dona*. Exemple: *dona* Baneta 1r. En aquest cas, es tracta d'una fórmula de tractament.

MARITU > *marit* / MULIERE > *muller*. Exemple: dona *muller* 1r. Per contra, aquí el mot *dona muller* fa referència a *muller*.

FRATER > *frare* / SOROR > *sor*. Exemple: *frare* d'aquest 3r.

Pel que fa als femenins dels cognoms, es formen amb *a* a final de mot, sempre i quan aquest cognom sigui agut: *Benet* (*Banet*): dona *Baneta* 1r, *Sitjar*: dona *Citgara* 1r, Sitgara 3r, *Salom*: dona *Saloma* 2r.

Formació del plural

Generalment, la formació del plural dels substantius es fa mitjançant l'afegiment de *-s* al singular: *banys* 1r, *forats* 1r, *alcavots* 1v, *culs* 3r. Si el mot acaba amb *a* àtona, forma el plural amb *es*: *dones* 1r, *persones* 1r.

Però, a més, els mots aguts acabats en vocals, i que procedien de les veus llatines que tenien *n* darrere la vocal tònica, la recupera formant el grup consonàntic *ns*: *mesquins*[19] 1v.

En el cas dels mots trisil·làbics, en llatí, que contenien una *n* en la darrera síl·laba el resultat que ens apareix ací conserva la *n*: *proòmens* 3v (< PRODE HOMINES). Tal pronunciació és viva encara en valencià i eivissenc

[19] En aquest cas, també faria referència a aquells mots que provenen de l'àrab (< MASKĪN)

Cal destacar les formes amb el grup *ns* precedit de vocal posttònica en llatí, ja que conserva en alguns casos, i que es redueix en el català oriental:

El grup *-rs* s'ha reduït en la pronúncia a *s*, menys en valencià, que el conserva. La *r* no es pronuncia: *regelés* 1r, *mulés* 1v (< MULIERES). Tenim casos, però, de conservació: *regelers* 1r, *afers* 2v.

Adjectiu i Participi

En aquest apartat incloem tant els adjectius com els participis que tenen funció adjectiva per poder explicar, d'una banda, la formació dels adjectius femenins i de l'altra, la formació dels plurals.

Formació del femení

La forma del femení, en general, es fa mitjançant l'afegiment d'una *-a* a final de mot. Així tindríem que el femení de *dit* seria *dita*: *dita* cambra 1r.

En els paroxítons catalans procedents del tipus de declinació -US, -A, la distinció del gènere es verifica per la terminació *-e* del masculí i la terminació *-a* del femení: *altre* 2r (< ALTERU).

Cal destacar que en la formació de femení dels antics participis de perfet en llatí, s'han produït segons la regla de la sonorització de les consonants oclusives intervocàliques: JURATA > jurada 1r, INTERROGATA > interrogada 1r. Tenim el cas, però, de *TOTTA > *tota* 1v, que faria referencia a una simplificació de consonants dobles.

A més a més, tenim que alguns casos que tenien una oclusiva sonora intervocàlica *d* desapareixen: NUDA > *nua* 1v, en aquest cas, és per influència del masculí NUDU > *nuu.*

Els adjectius procedents de la tercera declinació llatina, tenen sovint dos gèneres: CALENTE-A > *calenta* 3r.

Formació del plural

Generalment, la formació del plural dels adjectius es fa mitjançant l'afegiment de *-s* al singular: *tepats* 1r, *foredats* 1r, *desfets* 1r, *trencats* 1r. Si el mot acaba amb *a* àtona, forma el

plural amb *es*: *fetes* 1r, *bones* 3r. Si el masculí acaba amb *-ts* el plural es fa amb *-des*: *denunciades* 2r.

Una forma curiosa i sovint estudiada és la dels mots acabats en [s] que desenvoluparen una desinència del plural en *-es* i que després va ser substituïda per *-os,* quan feia referència al masculí[20]: *diverses* forats e regelés 1r, los forats *preteses* ésser fets 3v.

L'article

L'article en català ve dels demostratius ILLU i IPSU que varen deixar de tenir la funció díctica. En el nostre text, cal destacar, però, que no trobam mostres de les formes amb l'article salat.

A continuació, presentam una taula resum amb les formes podem trobar al text, tot desenvolupant la forma llatina:

Formes llatines	Formes catalanes	
	Plenes	Reduïdes
ĬLLU	*lo*	*l'*
ĬLLA	*la*	
ĬLLOS	*los*	
ĬLLAS	*les*	

[20] "Sembla més segura, però, l'explicació que dóna Coromines dels plurals en *-os*, el qual, fonamentant-se en la major freqüència amb què en català antic apareixen aquests plurals aplicats a mots de vocal tònica *o* o *u*, opina que la *o* de la desinència és efecte d'una assimilació a la tònica" a MOLL, Francesc de Borja. *Gramàtica històrica catalana*. Universitat de València, 2006, pàg. 169.

Provinent de ĭLLU: *lo* dicmenga aprés següe*n*t 1r, *lo* digous qui vania 1r, *lo* dicmenga ap*r*é*s* següent 1r, *lo* dit die d*e* digous 1r, *lo* sentdemà 1r, *lo* capsal d*e*l lit 1r.

Provinent de ĭLLA: *la* present cort 1r, *la* dona Angelina 1r, *la* dona muller 1r, detràs *la* paret 1v, l*a* stora no hi bestave 3v.

Provinent de ĭLLOS: per fer *los* dits banys 1r, *los* dits regelés o forats agueren destepats 1r, *los* dits bays 1v, que *los* forats preteses 3v.

Provinent de ĭLLAS: *les* dites dones 1r, per *les* persones 1r, *les* dites cosses 1r.

Les formes masculines *lo* i *los* són les que presenta l'article procedent de ĭLLU davant molt d'inicial consonàntica en el català antic i en una gran part dels dialectes continentals moderns, sobretot del català occidental.

Aquesta forma *lo* quan li seguia un mot que començava amb consonant no passava res *lo dicmenga* 1r. En canvi, quan se combina amb altres preposicions, ens queda el següent esquema:

Preposició	Article	Resultat
a	ĭLLU > *lo*	*al*
de		*del*
a	ĭLLA > *la*	*a la*
de		*de la*
per		*per la*
de	ĭLLOS > *los*	*dels*
per	ĭLLAS > *les*	*per les*

Exemple de *al*: stave *al* cap del lit 3v.

Exemple de *del*: ora del seny *del* lladre 1r, capsal *del* lit 1r, cantó *del* seu alberch 2v.

Exemple de *a la*: és stat *a la* present 1r, *a la* dona muller d'aquest 1r, *a la* dita filla sua 1r.

Exemple *de la*: *de la* dita dona Baneta 1r, *de la* cambra del seu alberch 1r, *de la* dona Palajana 1v.

Exemple *per la*: *per la* qual cosa 1r.

Exemple de *dels*: hu *dels* quals 1r.

Exemple de *per les*: vistes *per les* persones qui los dits 1r.

L'article personal

Precedeix els noms de personal. En aquest text, només trobam les formes masculines.

En / *n'*. Exemple: en casa d'*en* Salom 2r, trobà aquí *n'*Anthoni Sucia 2v, lochtinent del honrat *en* Guillemó Puigdorfila 3v.

El pronom

Personals

Subjecte

Les formes pronominals que apareixen en el text són les següents: *yo*, *tu*/*vós*, *vosaltres*:

EGO > *jo / io* (*yo*). Exemple: lo ou que *yo* he menjat 1v, Sepiats que d'aquests dies fuy *yo* an un loch hon se feyen bays, e *yo* destapí ben III o IIII forats, en la hu dels quals stave endret una stora e *yo* ab la spasa teý-la 1r, car *yo* crech que en casa 1r.

L'ús de *tu* o *vós* en el text depèn del grau de coneixença i respecte ver l'altre. Així, trobam:

TU > *tu*. Exemple: Si *tu* foses stat ab mi, q*uè* agu*eres* vist! 3r.

VOS > *vós*. Exemple: Osta, en dolent, no us altats *vós* d'ayga calenta 3r.

VOS ALTEROS > *vosaltres*. Exemple: *vosaltres* sots alcavots de vostres mulés 1v.

Formes fortes precedides de preposició

Preposició + ĬLLU > *ell*. Exemple: a la present cort contra *ell* denunciades 2r.

Preposició + ĬLLA > *ella*. Exemple: e les altres qui ab *ella* eren 1v.

Preposició + ĬLLOS > *ells*. Exemple: mitgensant sagrament *per ells* prestat 3v.

Complement directe

ME (*ma*). Exemple: que tota *ma* scaldats 3r.

LO (*lo*). Exemple: que *lo* agueren mort 1r, Sucia en la dita menera *lo* havia fet aquí venir 2v.

LA (*la*). Exemple: la spasa e mès-*la* per hun forat 3r, car abexant-*la* per forsa la corda 3v.

LOS (*los*). Exemple: Lexats-*los* star 3r, d'envega *los* ferem murir 3r.

LES (*les*). Exemple: lo digous qui vania *les* acullís en son alberch 1r, son frare envides *les* pudia ben veura 3r.

SE (*se*). Exemple: *se* levà tota nua 1v, meteren-*se* en lo llit 3r.

Complement indirecte

VOS (*vos*). Exemple: Axí *vos* ne pren a vosaltres 2r.

Formes reduïdes de CI:

ME (·*m*). Exemple: No·*m* donets ayga calenta 3r.

US (*us*). Exemple: no *us* altats vós d'ayga calenta 3r.

Pronoms febles

HI (*hi* / *i*). Exemple: se pensa que si aquest *hi* fos stat 1r, que n'Anthoni Sucia *hi* és stat entre los altres 1r, dos forats de la spona no-*i* pogueren res dir los dits proòmens 3v.

EN (*ne* / '*n*). Exemple: com a d'altres que yo*'n* sé 2r, hoc que *ne* havia ubert hun ab la spasa 2v.

HO. Exemple: bé *ho* ha hoÿt dir a la dona Saloma 2r.

Combinació de pronoms

Exemple: pertí-*se'n* e anà jaura 1r, Anats-*vos-ne* 1v, entraren-*se'n* dins lo dit corral 2v, hac-*n'i* una que se levà a fer algua (sic) tolra 3r, e levors mirà-*les-se* bé 3r.

Demostratius

Cal remarcar que queden vestigis en català de les formes simples dels demostratius llatins.

En llatí, teníem: ISTU, ISTA, IPSU, IPSA, ILLU i ILLA. En català antic tenim: *est, esta, eix, eixa* i per evitar confusions entre el pronom tònic de la tercera persona *ell* i l'article literari *el*/*lo,* sorgí una forma reforçada, *ACCU ILLU > *aquell*. Per analogia, sorgiren les altres formes que coneixem avui dia: *ACCU ISTU > *aquest* i *ACCU IPSU > *aqueix*.

Aquell. Exemple: stat fet *aquell* forat 3v.

Aquest: Exemple: Dat-ça lo coy en *aquest* forat! 1v.

Val a dir que l'ús que dóna l'escrivà als demostratius és de pronom indefinit. Vegeu-ne uns exemples:

Aquell: dix saber en *aquelles* so qui·s seguex 1v, promet *aquell* tornar 2v, stora que andret *aquella* era 3r.

Aquest: a *aquest* no li recorda 1r, pregà *aquest* e a la dona muller d'aquest 1r, E *aquest* que li dix que bé li playa 1r, que si *aquest* hi fos stat 1r, E *aquestes* vayent asò 1v.

Dels pronoms demostratius neutres, en el nostre text, només trobam el derivat de ECCE-HOC > *açò* (*asò* / *so*): E aquestes vayent *asò* no agueren cura de res 1v, e aquest hoynt *asò* féu-se ves lo portal 2r, que en casa d'en Salom és *so* que deyts 2r, dix ésser ver *so* que·s seguex 2v.

Possessius

Formes plenes

En llatí clàssic, teníem les formes MEUS TUUS SUUS, mentre que en llatí vulgar tenien *TEUS i *SEUS, que eren formes analògiques de MEUS. Aquestes formes donaren: *meu, teu* i *seu,* respectivament. En català antic, les formes femenines inicials venien directament del llatí, mentre que les actuals són analògiques: MEU + A > MEUA.

Presentam una taula resum:

MEUS > *meu*. Exemple: no n'hi ha.	MEA > *mia*. Exemple: no n'hi ha.
*TEUS > *teu*. Exemple: no n'hi ha.	TUA > *tua*. Exemple: no n'hi ha.
*SEUS > *seu*. Exemple: en lo cantó del *seu* alberch 2v.	SUA > *sua*. Exemple: devia fer una *sua* filla nuvia 1r.

Els possessius de pluralitat, per contra, són:

NOSTRA > *nostra*: se fan bays de la *nostra* nuvia 2v.
VOSTRUS > *vostres*: vosaltres sots alcavots de *vostres* mulés 1v.
*ILLURU > *llur*: segons *lur* bona intenció 3v.

Formes reduïdes

Sovint emprats com a proclítics, els possessius de posseïdor singular, que trobam al nostre text, són:

*SUM > son. Exemple: casa *son* sogra 2r.

*MA > *ma* (*me*). Exemple: En *me* fe 1v.

*SA > sa. Exemple: la dita dona Baneta ab *sa* filla 1r.

*SOS > sos. Exemple: fahent aquest *sos* afers 2v.

Quantificadors

Cardinals

Els medievals, quan representaven els nombres, ho feien de dues maneres: per mitjà de lletres o per mitjà de números romans. En el nostre text, podem trobar numerals cardinals, però, val a dir, que la forma *un* també pot ser emprada com a indefinit.

Les formes que trobam aquí són:

UNU > *un* (*hu / hun / un*). Exemple: per en Bernat Salom que *hun* {jorn}1r, Levar-m'é e pendré *hun* tros de pa! 1v, fuy yo an *un* loch 2r, en la *hu* dels quals 2r.

DUOS > *dos*. Exemple: altres *dos* forats de la spona 3v.

TRES > tres (III). *Exemple*: yo destapí ben *III* o IIII forats 2r.

QUATTUOR > quatre (IIII). *Exemple*: eren *IIII* forats 3v.

Indefinits

Els indefinits es caracteritzen per aportar un significat d'indeterminació. Des del punt de vista sintàctic, els indefinits poden ser pronoms o bé funcionar com a especificadors. En el text que ens ocupa podem trobar les següents formes bàsiques: *alcú /alcuns / alcunes, algunes, àls, diverses, res*

*ALIQUIS UNU > *alcú* (*alcuns* / *alcunes* / *algunes*). Exemple: Interrogat aquest ne lo dit Miquell {si} obriren forat *alcú* de la dita cambra 2v, no pensant-se aquesta que aguesen destepats forats *alcuns* 1v, trencats {per *alcunes* persones}1r, hoÿren *algunes* persones detràs la paret 1v.

*ALE > *àls* (altres coses). Exemple: e *àls* no hi sap 2v.

DIVERSU > *divers* (*diverses*). Exemple: desteparen *diverses* forats 1r.

RES > *res*. Exemple: amb el significat "d'alguna cosa": Interrogat si digueren *res* e dix que no 2v. Amb el significat de "cap cosa": no pensant-se per *res* que aguesen destepats ne trencada la dita paret 1v. Val a dir que, en oracions interrogatives, dubitatives i condicionals té aquest sentit "d'alguna cosa". En canvi, quan té el sentit de "cap cosa" se sol reforçar amb la partícula *no*.

Pronoms relatius i interrogatius

El pronoms relatius que hi figuren, en el nostre text, són els següents: *qui*, que de vegades té valor de subjecte, i per tant, representa un antecedent personal o no personal. La forma *que* és usada com a CD amb antecedent no personal, i de subjecte amb antecedent personal o no personal. Els relatius *el qual, la qual, els quals, les quals* són emprats com a substantius o adjectius, com a CD o com a subjecte.

QUI > *qui*. Exemple: amb antecedent de persona: per les persones *qui* los dits regelés o forats agueren destepats 1r, aquesta e les altres *qui* ab ella eren 1v, algunes persones detràs la paret *qui* mermuraren mirant aquestes 1v. Amb antecedent no personal: en la stora *qui* és entorn lo lit de la dita cambra 3v, E que eren IIII forats, so és, dos *qui* axien pasava al cap del lit hun demunt altre 3v.

QUID o QUEM[21] > *que* àton. Exemple: CD amb antecedent no personal: lo lum *que* apegaren de present 2v. Subjecte amb antecedent no personal: teyà una stora *que* andret aquella era 3r. Subjecte amb antecedent personal: e lo dit Sucia *que* respòs tals paraules 3r, E son frare *que* dix 3r.

[21] Sovint, s'ha discutit sobre quin era l'origen d'aquesta partícula.

*ILLU QUALE > *el qual* (*lo qual*). Exemple: vench a la porta n'Anthoni Sucia, *lo qual* dix tals paraules 2r, e·n Guillemó Puig, *lo qual* promès tornar e restituir a la present cort 3r.

*ILLA QUALE > *la qual, per la qual*. Exemple: avia una estora, *la qual* teyaren e foredaren ab spasa o coltell 1r. Amb preposició: *per la qual* cosa feyent les dites dones lurs banys foren ben mirades e vistes 1r, denuncia a la present cort per trenquament d'alberch, *per la qual* cosa se pensa que, si aquest hi fos stat, que lo agueren mort 1r.

*ILLOS QUALES > *els quals* (*los quals*) *entre los quals*. Exemple: diverses forats e regelés, qui eren ben tepats {*los quals* agren} tots foredats 1r, n'Anthoni Sucia e Miquell Sabater, *los quals* desteparen diverses forats o regelers 1r. Amb preposició: *entre los quals* {forats} ne hagueren destepat hun 1r.

*ILLAS QUALES > *les quals* (*de les quals*). Exemple: *de les quals* coses axí demunt per los dits proòmens recitades lo dit Anthoni Petró 3v.

Verb

En aquest apartat, tractarem la figura del verb. Per això, és a dir, per a la distribució dels temes verbals, ens basarem en la gramàtica tradicional. Per a aquesta secció seguirem la gramàtica històrica de Moll.

Formes no personals

Infinitiu

Per a la distribució dels diferents tipus d'infinitius, cal destacar que seguirem la divisió que en fa Moll a la seva gramàtica històrica, és a dir, a partir de l'etimologia de les conjugacions llatines. Cal destacar, que si la formació de nous verbs es fa, sobretot, a partir de la primera i de la quarta per la seva modalitat incoativa. De fet amb el temps, aquestes quatre conjugacions varen passar a ser només tres:

Classe I. -ĀRE > *ar*

En primer lloc, pertanyen a aquesta conjugació tots aquells verbs que en llatí pertanyien a la primera PLORARE > *plorar*. En segon lloc, tenim els verbs que acabaven en -ON / -AN, d'origen germànic: WARDON > *guardar* i WADANJAN > *guanyar*, són verbs molt antics. Ho sabem

perquè sorgeix a totes les llengües romàniques i quan surt a més llengües romàniques més antiga és. En tercer lloc, tenim verbs formats en època romànica per derivació de substantius, adjectius o adverbis, GENUCULU > *genoll* > *agenollar-se*. Finalment, tenim alguns verbs que procedeixen de verbs llatins que provenen de la tercera conjugació[22]: TORRERE > *torrer* / *torrar*.

Exemples: *pegar* 1v, *tornar* 3r, *deposar* 3r, *star* 3r, *legitimar* 3v, *telar* 3v

Classe II. -ĪRE > *ir*

Primerament, aquí tenim, per una banda, els infinitius de la quarta: AUDIRE > *oir*, DORMIRE > *dormir*. En segon lloc, tenim una sèrie de verbs d'origen germànic amb terminació -IAN > BASTIAN > *bastir*, ROSTIAN > *rostir*. En tercer lloc, hi ha una sèrie de verbs que eren de la segona que passen també a aquest grup: FLORĒRE > *florir*. En quart lloc, també hi ha alguns verbs que acabaven en Ĕ, de la tercera, COLLIGĔRE > collir; LEGĔRE; FUGĔRE. També hi podem afegir els verbs deponents o defectius, que no es conjuguen totes les formes: VOLERE el qual no tenia supí, MORIOR. Alguns derivats d'adjectius o substantius, a partir de *blanc* > *emblanqui*r, *gola* > *engolir*.

Exemples: *dir* 1r, *restituir* 3r, *venir* 3r.

Classe III: -ĔRE / - ĒRE > *-er* / *-re*.

En primer lloc, tindríem una sèrie d'infinitius que per l'evolució fonètica normal han passat a la forma actual. CAPĔRE > *CAPĒRE > *caber*, SAPĔRE > *SAPĒRE > *saber*; HABĒRE > haver. La Ē, en territori mallorquí, o balear, dóna la e neutra. SOLĒRE > *soler*, POTĒRE > poder.

En català antic existien uns altres d'aquest tipus: *doldre* / *doler* < DOLĒRE, caldre < CALĒRE, VIDĒRE > *veure* / *ver*. Açò pel que fa aquest grup del tercer grup que tenen aquesta Ē.

Per contra, -ĔRE > er / re / r. Aquí tenim els verbs acabat en *er* > infinitius que en llatí acabaven en NG / SC / RR: STRINGĔRE > *estrènyer*; CRESCĔRE > *créixer*, CURRĔRE > *córrer*. Dialectalment, tenim el rossellonès té uns infinitius curiosos FUGĔRE > fúger.

[22] Sobre el canvi de conjugació de la tercera TORRERE a la primera, veure Coromines DECat, 581-583, 621.

Tenim els acabats en *re* que procedeixen d'infinitius que tenien un radical amb una B,V , D, C: BIBERE > *beure* ; VIVIRE > *viure* ; CADERE > *caure* ; *COCERE > *coure*. Un segon grup procedeix d'infinitius que no eren cap d'aquestes consonants o d'un grup de consonants: RECIPĔRE > *rebre*; MITTĔRE > *metre*; FUNDĔRE > *fondre*. Finalment tenim tres verbs que tenen simplement una R: DICĔRE > *dir*; DUCĔRE > *dur*; FACĔRE > *fer*.

Exemples: *fer* 1r, *saber* 1v, *ésser* 2v, *regonèxer* 3v.

Gerundi

El gerundi es construeix mitjançant la forma que queda després de l'assimilació del grup -ND > -N + la *t* del participi de present (amans- amant*i*s).

Classe I: -ANDO > *-ant*

És la forma pròpia dels verbs de la I classe, és a dir, dels acabats en *ar*.

Exemple: *mirant* 1v, *stant* 1v, *filant* 2r, *reunant* 2r, *considerant* 2v.

Classe II: -INDO > *-int*.

És la forma pròpia de tots els verbs de la classe II: *sentint*, *partint*. També s'aplica als verbs SCRIBERE > *escriure* i VIVERE > *viure*.

Exemple: *sentint* 1v.

Classe III: -ENDO > *-ent*

És la forma pròpia dels verbs de la classe III. Aquesta desinència ha donat un resultat fonètic i d'analògics.

Exemples: *feyent* 1r, *fahent* 1r, *vayent* 1v, *dient* 2r, *fayent* 2v, *sabent* 2v.

Participi de pretèrit

Les formes febles del participi de preterit en el llatí vulgar eren -ATU, -ATA, -ITU, ITA, -UTU, -UTA, i han donat en català: *-at, -ada, -it, -ida, -ut, -uda*, corresponents a les classes I, II i III respectivament. Cal destacar que la desinència *-ut* i *-uda* apareix generalment guturalitzada en *-gut -guda*.[23]

Exemples:

ATU > *at*: *denunciat* 1r, *stat* 1r, *tornat* 1r, *destapat* 1r, *interrogat* 1r, *menjat* 1v, *menat* 3r, *anat* 3r, *prestat* 3v.

ATA > *ada*: *interrogada* 1r, *trencada* 1r, *foradada* 1v, *jurada* 2r, *teyada* 2v, *stada* 3v, *abexada* 3v, *ligada* 3v, *continuada* 3v.

UTU > *ut*: *destengut* 3v.

UTA > *uda*: *reconeguda* 3v.

Els participis forts llatins en -SU, -SA han donat en català *-s* i *-sa*.

Exemples: *preteses* 3v, *pretès* 3v.

Finalment, tenim els participis forts que acaben en -TU/ TA han donat en català *-t* i *-ta*.

Exemples: *dit* 1r, *hoÿt* 1r, *mort* 1r, *fet* 1v, *tretes* 2v, *ubert* 2v, *apert* 3v, *alets* 3r

[23] MOLL, Francesc de Borja [ed. corregida i anotada per Joaquim Martí Mestre]. *Gramàtica històrica catalana*. Universitat de València, 2006, pàg. 194.

Formes Personals

Indicatiu

Present

La primera persona del singular del present d'indicatiu: *tench* 1v, yo'n *sé* 2r, yo *crech* 2r. Referits a la segona persona, només tenim els cas de *vols* 2v. Sobretot, tenim exemples referits a la 3ª persona i 5ª: *se pensa* 1r, *promet* 2v, *pren* 2r i, referits a la 5ª: *sots* 1v, *deyts* 2r, *ma scaldats* 3r. Finalment, pel que fa la 6ª, tenim el cas de *agayten* 1v i *aguayten* 3r.

Tenim una forma en present passiva: *és acostumat* 1r.

Imperfet

"La grafia *y* per a representar la *y* consonàntica, sense excepcions, ens inclina a pensar que hom havia arribat ja a la pronunciació moderna, amb l'accent sobre la *e*, en els casos següents"[24]: *deya* 3v, *feyen* 2r, *playa* 1r, *reyen* 2r.

Les altres formes serien: *devia* 1r, *axien* 3v, *stave* 1r, *havia* 1r, *avien* 1v, *jenglaven* 2r, *venia* 1r.

Tindríem el cas d'una forma en passiva: *eren...desfets* 1r.

Perfet simple

En aquest temps verbal podem trobar: *acostaren-se* 2v, *anaren* 2v, *.s curaren* 2v, *deposà* 2r, *destapí* 2r, *entrà* 2v, *feren* 2v, *foredaren* 1r, *hagué*[25] 3r, *se levà* 1v, *obriren* 2v, *hoý* 2r, *se partí* 2r, *sebé* 2v.

Hi ha diverses formes fortes: *dix* 1r, *dixeren* 3v, *s'esdevench* 3v, *vench* 1r, *mès* 3v, *respòs* 1v, *pres* 1v, *pretès* 3v, *promès* 3r.

A més a més, tenim formes en passiva: *foren banyades* 3r, *foren mirades* 1r i *foren vistes* 1r.

Pretèrit compost

Podem incloure en aquest temps verbals diferents formes amb el verb *haver* i verb *ésser*.

[24] MIRALLES I MONSERRAT, Joan. *Un llibre de cort reial mallorquí* . Moll, 1984. Pàg. 275

[25] És curiós que trobam aquesta forma simple, en lloc de la forma forta *hac.*

Amb el verb *haver*: *ha fetes* 1r, *he menjat* 1v, *he... mirades* 3r, *ha hoÿt* 1r, *he... vistes* 3r.

Amb el verb *ésser*: *ésser stada abexada* 3v, *és stat* 1r, *és acostumat* 1r, *ésser stats axemplats* 3v, *denunciat és stat* 1r, *era stat fet* 3v.

Pretèrit anterior

Formes amb *haver*: *hac fet* 1v.

Formes amb *ésser*: *fon tornat* 1r.

Passat anterior

En aquest temps verbal trobam la forma: *agueren destepats* 1r.

Plusquamperfet

Quant a aquest temps verbal, podem destacar les formes següents: *havia anat* 3r, *havia curat* 3v, *havia destepats* 2v, *havia destengut* 3v, *havia... fet* 2v, *havia menat* 3r, *havia ubert* 2v.

En forma passiva: *era stat fet* 3v, *eren stades teyadez* 3v.

Futur

En aquest temps verbal podem trobar: *levar-m'é* 1v, *pendré* 1v, *ferem* 3r. Cal destacar, també, que tenim una forma en passiva: *serà menat* 2v.

Condicional simple

Pel que fa al condicional simple, nomes tenim tres formes: *ameríets* 3r, *feria* 3r.

Condicional compost

Aquí hi podem incloure: *agueren mort* 1r, *agueres vist* 3r i *hagueres vist* 3r.

Subjuntiu

Present

Tenim exemples diversos: *.m donet* 3r, *sàpies* 2v, *sepiats* 2r, *haje* 2r.

Com a formes passives d'aquest temps podem trobar: *siats degolats* 1v.

Imperfet

D'aquest temps verbal només tenim la forma *fesen* 1r i *s'atrobàs* 3v.

Perfet de subjuntiu

Només hi trobam la forma: *haje fetes* 2r.

Plusquamperfet

Amb l'auxiliar *haver*: *aguesen destepats* 1v, *aguesen trencada* 1v.

Amb l'auxiliar *ésser*: *fos stat* 1r, *foses stat* 3r.

Imperatiu

Exemples d'imperatius en la nostra enquesta, que són, sobretot, referits a la 5ª persona: *anats* 1v, *dat* 1v, *parlats* 2r, *guordats* 2r, *lexats* 3r, *tepats* 3r.

L'adverbi

Temps

Per a interrogar i com a adverbi de relatiu: QUANDO > *quan* (sovint representat com *con*). Exemple: e *con* vench lo dit die de digous 1r.

De temps present o pròxim: HAC HORA > *ara*. Exemple: Axí vos ne pren a vosaltres *are* com a d'altres que yo'n sé 2r.

Temps posterior:

AD PRESSU > *aprés*. Exemple: lo dicmenga *aprés* següent 1r.

ĬLLAS HORES > *llavors* (*levors*). Exemple: e que *levors* respòs la dita dona dient 3r, e *levors* mirà-les-se bé 3r.

Relació entre dos temps: JAM > *ja*. Exemple: no sabent aquest so que lo dit Sucia havia *ja* fet 2v, lo dit Sucia hi era *ja* stat 2v.

Lloc

Adverbi interrogatiu i relatiu: UNDE > *on* (*hon*). Exemple: La cambra *hon* lo dit bany 3v.

Idea de situació superior: DE MONTE > *damunt* (*demunt*). Exemple: lit hun *demunt* altre 3v.

Manera

L'adverbi interrogatiu i relatiu de manera és QUOMODO > *com* (sovint representat com a *con*). Exemple: axí vos ne pren a vosaltres *com* a d'altres que yo'n sé 2r.

Demostratiu de manera: *AC'SIC> *així* (*axî*). Exemple: Deposà *axí* com l'altre 1v.

Adverbis modals:

BENE > *bé / ben*. Exemple: dix que *bé* li playa 1r, foren *ben* mirades 1r.

MELIUS > *mills* (*mils*). Exemple: *Mils* lo us feria yo coura 3r.

QUASI > *quasi*. Exemple: era *quasi* endret lo capsal del lit 1r.

INSIMUL > *ensems* (*ensemps*). Exemple: abdosos *ensemps* anaren per vila 2v.

De quantitat

Els principals són:

MAGIS > més: *Més* ameríets hun tros de carn 3r.

PLUS > pus: e aquest no·s curà de *pus* 2v.

Afirmació i negació

Els adverbis principals són:

NON > *no*. Exemple: *no* pensant-se aquesta que aguesen destepats forats alcuns 1v.

HOC > *hoc*. Exemple: *hoc*, que ne havia ubert hun 2v.

Preposició

AD > *a* (*e*). Exemple: Amb el sentit de direcció: vench *a* la porta n'Anthoni Sucia 2r, anà personalment *a* la casa del dit Bernat Salom 3v. Amb el sentit de situació: denuncia *a* la present cort[26] per trenquament d'alberch 1r. Amb el sentit temporal: *a* ora del seny del lladre o aquèn entorn 1r, E dimarts *a* XIII de febrer 3v. Amb el sentit de finalitat: se levà *a* fer algua (sic) tolra 3r. Amb el sentit de CI: pregà aquest e *a* la dona muller d'aquest 1r, e con fo dins la casa dix *a* aquest 3r.

APUD > *amb* (*ab*). Exemple: amb el sentit de companyia: la dita dona Baneta *ab* sa filla 1r, fahent aquesta *ab* les altres dones los dits bays 1r, aquesta *ab* les altres avien reunement 1v. Amb el sentit d'instrument: la qual *ab* spasa o coltell teyaren la dita stora 1v, yo *ab* la spasa teý-la 2r. Hem de tenir en compte també la forma *abdosos* amb aquesta preposició: e *abdosos* ensemps 2v.

CONTRA > *contra*. Exemple: deposar tota veritat sobre les cosses a la present cort *contra* lo dit Anthoni Sucia 3r.

DE > *de*. Exemple: amb sentit de pertinença: a la dona muller *d'*aquest 1r, en casa *d'*aquest 1r. Amb el sentit de procedència o punt de partida: se p*ar*tí d*e* casa so*n* sogra 2r. Indicant lloc d'origen: batle de Montueri 3v. Amb el sentit temporal: lo dit die d*e* digous 1r, XIII de febrer 3v.

DE TRANS > detràs. Exemple: *detràs* la paret 1v.

FINE > *fins* (amb *s* adverbial). Exemple: venia la stora *fins* a mitg forat 3v.

IN > *en*. Exemple: amb el sentit de lloc: les acullís *en* son alberch 1r, vengueren *en* casa d'aquest 1r, les dites dones foren *en* sa casa 1r. Amb el sentit de *sobre*: Interrogat qui sap *en* les dites cosses 1v. Amb el sentit de *a*: e dix saber *en* aquelles so qui·s seguex 1v.

[26] Si agafam el sentit de lloc físic, però si prenem el sentit personal, faria referència a un CI.

*IN TORNO > *entorn*. Exemple: amb el sentit temporal: a ora del seny del lladre o aquèn *entorn*[27] 1r. Amb el sentit espacial: qui és *entorn* lo lit de la dita cambra 3v.

PER > *per*. Exemple: amb el sentit de subjecte agent: Denunciat és stat a la present cort *per* en Bernat Salom 1r, *per* lo discret batle 3v. Amb el sentit de lloc on està situat: e mès-la *per* hun forat 3r. Amb el sentit modal: la corda qui era ligada ab los claus havia destengut *per* forsa 3v. Amb el sentit de preu o cost: o de pegar *per* pena o en nom de pena 3r. Amb el sentit de lloc: anaren *per* vila 2v. Amb sentit causal: denuncia a la present cort *per* trenquament d'alberch 1r.

SUPER > *sobre*. Exemple: interrogada *sobre* les dites cosses 1r, lo ou que yo he menjat tench *sobre* lo cor 1v.

VERSUS > *vers* (*vés*). Exemple: amb el sentit de direcció: féu-se *ves* lo portal del dit Salom 2r, acostar*en*-se *ves* la p*ar*et d*e* la cambra 2v.

Conjunció

Coordinació

Copulatives

ET > *i* (*e*). Exemple: *e* pregà aquest *e* a la dona muller d'aquest 1r, *E* aquest que li dix que bé li playa 1r, *e* trasch la spasa *e* mès-la per hun forat *e* teyà una stora que andret aquella era 3r.

Disjuntives

AUT > *o*. Exemple: a ora del seny del lladre *o* aquèn entorn 1r, ab spasa *o* coltell 1r, regelés *o* forats 1r, yo destapí ben III *o* IIII forats 2r.

NE > *ni* (*ne*). Exemple: Interrogat si sab *ne* ha hoÿt dir 1r, aguesen destepats *ne* trencada la dita paret 1v, Interrogat aquest *ne* lo dit Miquell 2v.

[27] Aquí pren el sentit "d'aproximadament".

Adversatives

*ANTE + -S (adverbial) > *ans*. Exemple: e no·s curaren de pus *ans* feren lur via e cascú d'aquests se n'anaren dormir 2v.

Il·latives

QUARE > *car*. Exemple: *car* lo dicmenga aprés següent la devia fer 1r, *car* yo crech que en casa d'en Salom és so que deyts 2r, *car* les cordes eren stades tayades ab coltell o ab spasa o ab altre ayna teyant 3v.

Subordinació

La partícula *que*:

Que encapçalant una oració en valor de subjecte. Exemple: Denunciat és stat a la present cort per en Bernat Salom *que* hun {jorn}, digous, lo qual a aquest no li recorda 1r.

Que amb valor de CD. Exemple: no pensant-se per res *que* aguesen destepats ne trencada la dita paret 1v.

Són corrents les construccions llatinitzants de verb subordinat en infinitiu. Exemple: *e* dix *saber* en aquelles so qui·s seguex 1v, dix *ésser* ver so que·s seguex 2v.

Dubitatives o interrogatives:

La partícula *si*:

Si. Exemple: Interrogat *si* sab que lo dit Sucia haje fetes les dites cosses 2r.

Temporals

Quan (*con*). Exemple: e *con* vench lo dit die de digous 1r, E *con* foren totes dins lo lit 1v, vosaltres *con* sots plagades 2r, , e *con* fon pres la carnaseria aquest hoý grans riyaies de dones en casa d'en Bernat Salom 2v.

Abans que (*ans que*). Exemple: e que *ans que*·s tornàs en lo lit féu ayga tolra 1v.

Causals

Per què "per la qual cosa". Exemple: *per què* les dites cosses denuncia a la present cort per trenquament d'alberch 1r.

Per tal com (*per tant con*) és una locució conjuntiva. Exemple: E aquestes vayent asò no agueren cura de res, *per tant con* eren soles, no pensant-se per res que aguesen destepats ne trencada la dita paret 1v, considerant en si que la dona muller del dit Sucia hi fos *per tal com* és cuzina jerma (sic) de la nuvia 2v.

Condicionals

Afirmatives:

Si. Exemples: per la qual cosa se pensa que *si* aquest hi fos stat 1r.

Modals

Així...com. Exemple: *Així* vos ne pren a vosaltres are *com* a d'altres que yo'n sé 2r.

Així com (*així com*). Exemple: *així com* és acostumat 1r, Deposà *així com* l'altre 2r.

Finals

Per + infinitiu. Exemple: *per fer* los dits banys 1r, per legitimar lo pretès 3v, *per metre* aquels 3v.

Per tant que. Exemple: *per tant que* fesen banys a la dita filla sua axí com és acostumat 1r.

Interjeccions

Osta: segons Joan Miralles "interjecció que indica sorpresa, refús i/o contrarietat. Sempre es troba seguida d'article personal i de nom de persona o adjectiu personalitzat. Segons Coromines no té relació, almenys en l'origen, amb *hòstia*"[28] . Exemple: *Osta,* en melenat, que coets! 3r.

Hudà: segons Joan Miralles "es tracta segurament d'una variant de *oidà*"[29]. Exemple: *Hudà,* persones nos agayten! 1v.

[28] MIRALLES Monserrat, Joan. "Per una tipologia del català col·loquial a l'Edat Mitjana" a *Actes de l'Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Volum I. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, pàg. 249.

[29] MIRALLES Monserrat, Joan. *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-1360): introducció, transcripció i estudi lingüístic*. Volum I-II. Moll, 1984, pàg. 409.

Lèxic

Noms comuns

Substantius

Fer *ayga tolra* (aiguatoldre). "Desocupar el ventre; defecar. Prové del llatí AQUAM TOLLĔRE, 'treure l'aigua'" *DCVB* s.v. *aiguatoldre*. Hem de destacar que la primera vegada que se troba documentat és a *Liber Elegantiarum* de Joan Esteve, notari reial de Valencia[30]. Per tant, podem afirmar que en català aquesta expressió es troba documentada al nostre manuscrit (1419).

Exemple: e que ans que·s tornàs en lo lit féu *ayga tolra* 1v.

Alberch (avui diu *alberg*). Etimològicament, "prové del vell alt-alemany HERIBERGA, 'tenda de campament', o, més tost, de la seva variant gòt. *HARIBERGO. Casa o altra construcció coberta que serveix d'habitació i recés" *DCVB* s.v. *alberg*.

Exemple: lo digous qui vania les acullís en son *alberch* per tant que fesen banys a la dita filla sua 1r.

Frare. Substantiu que prové del llatí FRATER. Cal destacar que, en català antic, tenia la mateixa accepció que en llatí *germà*, però que aquest darrer mot acabà substituint-lo.

Exemple: lo dit Anthoni Sucia, son *frare* 3r.

Spasa (espasa). Etimològicament, prové de llatí SPATHA. "Arma blanca, composta d'una làmina estreta de metall tallant per les dues bandes, de tres a cinc palms de llargada, acabada en punta per un cap i amb un mànec encreuat per l'altre" *DCVB* s.v. *espasa*.

Exemple: la qual teyaren e foredaren ab *spasa* o coltell 1r.

Coltell. "Prové del llatí CULTĔLLU, 'ganivet'. La forma *contell* ja té el seu precedent en llatí, car l'Apèndix de Probi ja prescriu: "cultellum non cuntellum". Ganivet; eina de tall, consistent en una fulla d'acer relativament curta i posada al cap d'un mànec, que serveix per a ferir o per a treballar diverses matèries." *DCVB* s.v. *coltell*.

[30] Incunable, estampat a Venècia l'any 1489

Exemple: eren stades tayades ab *coltell* 3v.

Borres. “Conjunt de fibres curtes d'una matèria tèxtil—cànem, cotó, llana, lli, etc.—que se separa de la floca en l'acte de filar o de perxar. Prové del llatí BŬRRA.” *DCVB* s.v. *borra*.

Exemple: havia ubert hun ab la spasa e teyada una stora e tretes *borres* 2v.

Regelés (retxillera). “Fenella, obertura molt estreta” *DCVB* s.v. *regellera*. Segons Coromines, és un derivat de *reixa*, i a més afirma que és d’origen complex “però segur, si bé amb detalls incerts; hi ha íntim parentiu amb l’occità *reja* id., alt-it. *reza* i it. ant. *reggia* , regge ‘porta de l’església’” Coromines, *DECLLC* s.v. *reixa*.

Exemple: alberch trobà en la cambra diverses forats e *regelés* 1r.

Jorn. “Pres del llatí DIŬRNU, ‘de dia’, que es substantivà en llatí vulgar i passà a significar ‘dia’. Significa: dia, en tots els seus significats.” *DCVB* s.v. *jorn*.

Exemple: que hun {*jorn*}, digous, lo qual a aquest no li recorda 1r.

Lochtinent (lloctinent). “El segon en autoritat, que exerceix les funcions d'aquesta en absència del seu superior. Del llatí LŎCU TENĔNTE” *DCVB* s.v. *lloctinent*.

Exemple: *lochtinent* del honrat en Guillem Puigdorfila 3v.

Pegueses. “Qualitat de pec; acció o dita pròpia de pecs. Derivat de pec (beneitura), de PĔCUS ‘bestiar’” *DCVB* s.v. *peguesa, pec*.

Exemple: con sots plagades deyts moltes *pageses* 2r.

Veguer “Magistrat la jurisdicció del qual derivava directament del rei i que administrava justícia civil i criminal en un districte o comarca. Del llatí VICARĬUS, ‘vicari’ (portantveus).” *DCVB* s.v. *veguer*.

Exemple: del dit lochtinent de *vaguer* 3v

Via. “Espai apte per a transitar-hi, que cal recórrer per a anar d'un lloc a un altre. Del llatí VĬA” *DCVB* s.v. *via*.

Exemple: tench se *via* 2v.

Locució temporal: *a ora del seny del lladre*. "Hora en què es tocava la campana per a fer recollir la gent dins les cases per passar la nit" *DCVB* s.v. *hora*.

Adjectius

Discret. "Títol que es dava antigament als qui tenien certes professions liberals, com metges, notaris, als mercaders i a certes autoritats secundàries. Pres del llatí DISCRĒTU" *DCVB* s.v. *discret*.

Exemple: lo *discret* n'Anthoni Petró 3v.

Honrat. "Pres del llatí HONŌRĀTU. Que obra conforme a l'honor; que no fa accions dolentes, especialment de les que impliquen engany o deslleialtat" *DCVB* s.v. *honrat*.

Exemple: *honrat* en Guillem Puigdorfila 3v.

Verbs

Haver. "antigament *tenir*, en general. Prové del llatí HABĒRE, 'tenir', que en el llatí vulgar prengué els usos d'auxiliar i d'impersonal" *DCVB* s.v. *haver*.

Exemple: no *agueren* cura de res 1v.

Jenglar (janglar). "'burlar-se, fer broma', del francès antic *jangler* id. i 'xerrotejar'; mot d'origen incert, però tenint en compte la variant normando-picarda *gangler*, és probable que vingui de l'arrel onomatopeica gang-, que indica el batzegar-se, gronxolar-se o remenar-se bulliciosament, d'on, en teres figurats, burla o ironia; els mots germànics com l'anglès *jangle*, neerlandès *jangelen* i suec-noruec *jangla* són manlleus del francès antic" Coromines, *DECLLC* s.v. *janglar*.

Exemple: dita cassa dones qui reyen e *jenglaven* 2r.

Reunar (raonar). "Conversar, parlar. Del llatí RATIŌNĀRE. Fon.: rəuná (or., men., eiv.); raoná (occ.); raonáɾ (val.); rawná (alg.); rəvoná (mall. vulgar); rəɣuná (Sallagosa, Montlluís); raɣoná (Boí, Vilaller, Bonansa)." *DCVB* s.v. *raonar*.

Exemple: filant aquí, *reunant* entre elles 2r.

Oir. "Posseir la facultat de percebre sons; percebre'ls amb l'orella i representar-se'ls mentalment. Prové del llatí AUDĪRE" *DCVB* s.v. *oir*.

Exemple: e *hoÿren* les dites dones riura 2v.

Noms propis

Topònims

Carnaseria. Fa referència a una de les tres places que hi havia a Montuïri durant aquesta època, actualment, Plaça Vella, i que daten de la fundació de la vila reial de Montuïri l'any 1300, pel rei Jaume II de Mallorca.

Montueri (Montuïri). Pel que fa a l'ètim, segons Miralles:

> "Si tenim en compte totes les consideracions precedents, crec que en lloc de pensar en una forma llatina MONTORIU, que no explica la forma primitiva *Montueri* (o *Muntueri*), ni es fixa en el paral·lelisme amb *Santueri* (o *Santuïri* < SANCTUARIU), podem pensar més tost en una forma llatinovulgar hipotètica MONTUARIU "monticle", la qual, a causa del fenomen fonètic de la imela de l'àrab parlat pels moros mallorquins, es transformaria en MONTUERI o MUNTUERI (o, fins i tot, en MONTUÏRI o MUNTUÏRI)."[31]

Antropònims

Banet (Benet). Llinatge existent a Alcora, Alcover, Alcoi, Alacant, Altron, Amposta, Arenys de Mar, Artesa, Badalona, Balenyà, Barcelona, Blancafort, Castelló, La Sénia, Espluga de F., Falset, Flix, Garcia, Godall, Guiamets, Marçà, Masó, Masroig, Morella, Morera, Perelló, Picamoixons, Porrera, Querol, Rossell, Sabadell, Vallibona, Valls, Vilafamés, Xèrica, etc. Prové del llatí Benedĭctus, nom del sant patriarca del monacat occidental. Les etapes d'evolució del nom han estat: *Benedet, Beneset, *Beneet, Benet.*" *DCVB* s.v. *Benet*.

[31] MIRALLES Monserrat, Joan. *Onomàstica i literatura*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, pàg. 43-44.

Citgara (femení de Sitjar). Llinatge existent a Palafolls, Peratallada, Porqueres, St. Feliu de G., St. Feliu de P., Abrera, Abella, Manlleu, Masies de Voltregà, Barc., Badalona, Porreres, Felanitx, Llucmajor, etc. Mossèn Jachme Sitiar [sic], Ardits, iii, 2. És un derivat de *sitja* amb el sufix col·lectiu *-ar*." *DCVB* s.v. *Sitjar*.

Jacme. Prové del llatí JACOMU. Podem veure que encara no ha velaritzat aquesta *c* en posició implosiva.

Ramis. "Llin. existent a Esponellà, L'Escala, Mollet d'Empordà, Viloví, Barc., Llerona, Llinars, Cànoves, La Roca, Mataró, Tortosa, Val., Dénia, Muro d'Alcoi, Pedreguer, Alacant, Mall., Men., Eiv., etc. Pres del nom personal germànic RAMI o RAMIS." *DCVB* s.v. *Ramis*.

Sabater. "*Sabater* (escrit també *Sabaté*): llinatge existent a La Bisbal, Osor, Igualada, Barc., Valls, Galera, Falset, Albesa, Àger, Balaguer, Vilan. i G., Benassal, St. Mateu del Maestrat, Mall., Men., etc. Existeix la variant *Sabaters* (escrita també *Sabatés*) a Barcelona, Canet lo Roig, etc. És un derivat de *sabata*. Entre els mossàrabs valencians hi havia la forma *sabataịr* com a nom d'ofici i com a sobrenom o cognom." *DCVB* s.v. *Sabater*.

Salom. "Llinatge existent a St. Feliu de G., Barc., Terrassa, Vila-seca, La Sènia, Rossell, Xert, Val., Carcaixent, Mall., Men., etc. Prové de l'hebreu ŠALOM, 'pau'." *DCVB* s.v. *Salom*.

Sucia (Socia). Pel que fa a l'ètim, segons Miralles:

> "Tenim d'una banda *So* (*Su*) i de l'altra les variants *cia* (*sia, scia*), *cies* (*cias*) i *ciats*. Crec que el trencaclosques es va aclarint. Ja hem vist que aquest *So* pot ser una variant monoptongada de *sau* "salvat". Els altres components, posat la coincidència de formes i l'abundància de llinatges composts de "consagració", amb una forma verbal de present de subjuntiu, poden al·ludir en realitat a les formes d'aquest temps del verb *esser*. Així tendrem: 2ª pers. "sies" (*cies* o *cias*), 3ª pers. del sing. "sia" (*sia, cia, scia*) i la 2ª del plural "siats" (*ciats*). És a dir: SO-CIA "salvat sia"; SO-CIES "salvat sies" i SO-CIATS "salvat siats o salvat siau"[32].

Steve. "Llinatge existent a Puigcerdà, Roses, Palafrugell, Pals, Ullà, Barc., Igualada, Valls, Aitona, Alcarràs, Almenar, Anglesola, Artesa, Albocàsser, Almassora, Benassal, Borriol,

[32] MIRALLES Monserrat, Joan. "Sobre l'etimologia dels llinatges Socies (Socia i Sociats) i Picornell" a *Mayurqa*, volum 16, 1976, pàg. 367-374.

Castelló, Catí, Morella, Val., Algemesí, Alcoi, Benilloba, Cocentaina, Dénia, Biar, Ibi, Onil, Petrer, Pinós, Monòver, Novelda, Elx, Alacant, Andratx, Artà, Calvià, Binissalem, Felanitx, Inca, etc. Prové del llatí eclesiàstic STEPHANUS, nom d'un sant i protomàrtir del cristianisme." *DCVB* s.v. *Esteve*.

Conclusió

De l'anàlisi d'aquesta enquesta o inquisició podem extreure una sèrie de conclusions, des del punt de vista sincrònic i des del punt de vista diacrònic.

Des del punt de vista sincrònic:

1. La llengua catalana medieval era un sistema lingüístic bastant unificat. Aquest fet es pot constatar en el camp de les formes gramaticals, així com en el lèxic i la formació de mots. Val a dir, però, que aquesta unitat més tost a la llengua escrita cancelleresca, atès que en els registres més informals de la llengua es pot apreciar un reflex més diversificat de la llengua viva.

2. Pel que fa als idiolectes dels escrivans, val a dir que, per una part, tenim l'escrivà Vicenç Verger que més tost seria de to més o menys culte i per l'altra, el regent de l'escrivania, Antoni Petró que s'apropa més al registre juridicoadministratiu.

3. Quant a la llengua del manuscrit, s'ha de destacar l'autonomia lingüística del moment, és a dir, en el nostre manuscrit no trobam castellanisme i, a més a més, la influència llatinitzant només es dóna en el registre juridicoadministratiu i no en el col·loquial.

Pel que fa al punt de vista diacrònic:

4. Podem constatar la riquesa lingüística del català del segle XV, un moment en què la llengua no està trastocada per la influència castellana, a causa de la nostra autonomia política i juridicoadministrativa.

5. A més a més, hem de destacar la importància de l'evolució de la semàntica dels mots que surten a l'enquesta, perquè amb el pas del temps, el lèxic, per influències socials, econòmiques, històriques, etc. ha anat evolucionant i prenent noves accepcions que abans no tenia.

Finalment, podem concloure que, havent vists algunes característiques del català a Mallorca durant el segle XV, hi ha trets que encara es conserven en el parlar d'avui dia com és el cas de la iodització, l'accentuació damunt dels clítics quan es combinen amb el verb, etc.

A mode de reflexió, hem de pensar que l'estudi de la història de la llengua ha estat, és i serà un objecte d'anàlisi molt important perquè són els nostres orígens que mostren d'on venim i cap a on anam.

Bibliografia

COROMINES, Joan [col. CAHNER, Max, GULSOY, Joseph]. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes: Caixa de Pensions "La Caixa", 1983-1988.

COROMINES, Joan [col. PASCUAL, José A.]. *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. Madrid: Gredos, 1992.

DIÉGUEZ Seguí, Maria Àngels. *Clams i crims en la València medieval segons el Llibre de cort de justícia (1279-1321)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

FARRENY Sistac, Maria Dolors. *La llengua dels processos de crims a la Lleida del segle XVI*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2004.

GULSOY, Joseph [pròleg d'Antoni Ferrando]. *Estudis de gramàtica històrica*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993.

MARTÍ i Castell, Joan. *Gramàtica històrica. Problemes i mètodes*. Universitat de València, 1990.

MARTINES, Vicent. *L'edició filològica de textos*. Universitat de València, 1996.

MESQUIDA Cantallops, Joan-Antoni. *El Tractat del salitre: Palma, 1640, estudi històric i lingüístic d'un text químic del segle XVII*. Institut d'Estudis Baleàrics, 2006.

MIRALLES Monserrat, Joan. "Sobre l'etimologia dels llinatges Socies (Socia i Sociats) i Picornell" a *Mayurqa*. Volum 16, 1976, pàg. 367-374.

MIRALLES Monserrat, Joan. "Sobre l'ús lingüístic en les viles medievals mallorquines. Els llibres de cort reial" en *Actes del cinquè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1979.

MIRALLES Monserrat, Joan. *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV (1357-1360): introducció, transcripció i estudi lingüístic*. Volum I-II. Moll, 1984.

MIRALLES Monserrat, Joan. *Onomàstica i literatura*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

MIRALLES Monserrat, Joan. “Per una tipologia del català col·loquial a l’Edat Mitjana” a *Actes de l’Onzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Volum I. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1998.

MIRALLES Monserrat, Joan. “Textos i registres en la historia lingüística de Mallorca” en *Jornades de la secció filològica de l’Institut d’Estudis Catalans a les Illes Balears: any Francesc de B. Moll (4 i 5 d’octubre 2002)*. Palma, Govern de les Illes Balears i Barcelona, Institut d’Estudis Catalans, 2003.

MIRALLES Monserrat, Joan. *Antologia de textos de les Illes Balears*. Volum I. Segles XIII-XVI, 2006.

MOLL, Francesc de Borja [ed. corregida i anotada per Joaquim Martí Mestre]. *Gramàtica històrica catalana*. Universitat de València, 2006.

NADAL, Josep M., PRATS, Modest. *Història de la llengua catalana: El segle XV*. Volum II. Edicions 62, 1996.

PAYRATÓ, Lluís. *Català col·loquial*. *Aspectes de l’ús corrent de la llengua catalana*. Universitat de València, 1996.

PÉREZ Saldanya, Manuel. *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. Universitat de València, 1998.

PLANAS Rosselló, Antonio. *El proceso penal en el reino de Malloca*. Miquel Font, 1998.

PLANAS Rosselló, Antonio. *El derecho penal histórico de Mallorca (siglos XIII-XVIII)*. Palma, Universitat de les Illes Balears, 2001. Col. Assaigs jurídics, 6.

PONSODA Sanmartín, Joan J. *El català i l’aragonès en els inicis del Regne de València segons el Llibre de Cort de Justícia de Cocentaina (1269-1295).* Ed. Marfil, 1996.

RABELLA i Ribas, Joan Anton. *Un matrimoni desavingut i un matrimoni metzinat.* Barcelona, Institut d’Estudis Catalans, 1998.

RAMOS Alfajarín, Joan Rafael. *Ésser, estar i haver-hi en català antic*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2000.

RASICO, Philip. *El català antic*. CCG Edicions, 2006.

RIERA i Sans, J. *El cavaller i l'alcavota*. Club editor, 1973.

ROMANO, David. *Elementos y técnica del trabajo científico*. Barcelona: Editorial Teide, 1987.

ROVIRA Serrano, M. del Pilar. "Les institucions juridicopoliticoadministratives de l'illa de Mallorca i les seves relacions amb el Consolat de Mar de Mallorca durant el segle XV" a *Randa*, no 49, pàg. 31-38.

RUSSELL-GEBBET, Paul. *Medieval catalan linguistic texts*. Oxford: Dolphin book, 1965.

URGELL Hernández, Ricard. *Mallorca en el segle XV*. Conèixer Mallorca, 2000.

VV.AA. *De scriptis notarium (s. XI-XV)*. Universitat de Barcelona, 1989.

Annex

Dades de l'enquesta

Denunciant	- Bernat Salom
Causa	- Trencament d'alberg[33]
Delats[34]	- Antoni Sucia - Miquel Sabater
Testimonis	- Dona muller d'en Bernat Salom - Dona Miyeres - Dona Palajana - Johaneta, filla de la dona Palajana - Dona Ramis - Pere Sucia
Sentència	- Miquel Sabater: vint sous

Transcripció de l'enquesta

A ·III· de fabrer any M CCCC XVIIII

Denunciat és stat a la present cort per en Bernat Salom que hun {jorn}, digous[35], lo qual a aquest no li recorda, a ora del seny del lladre o aquèn entorn[36], la dona Angelina, muller d'en Tomàs Banet, quondam, lo dicmenga aprés següent[37], devia fer una sua filla nuvia, *e* pregà aquest *e* a la dona muller d'aquest, que lo digous qui vania les acullís en son alberch per tant que fesen banys a la dita filla sua així com és acostumat, car lo dicmenga aprés següent la devia fer nuvia. *E* aquest que li dix que bé li playa, e con vench lo dit die de digous, a ora del seny del lladra o aquèn entorn, la dita dona Baneta ab sa filla *e* la dona Citgara vengueren en casa d'aquest per fer los dits *banys,* e aquest de present que les dites dones foren en sa casa,

[33] Cal destacar que Jaume I a la Carta de Franquesa, ja en parla. A l'article 17 apareix la següent disposició: [17] "Cort, batle, ne sayg ne lur lochtenent no entraran en les cases vostres per negun crim ne per rahó de suspita per si sols, mas ab dos ho ab quatre prohòmens de la ciutat. Assò matex sarà observat en naus, leyns, en forns e en molins."

[34] Acusats.

[35] *Digous,* ratllat.

[36] *A ora del seny del lladre o aquèn entorn,* ratllat.

[37] *Lo dicmenga aprés següent,* ratllat.

p*er*tí-se’*n e* anà jaura en casa d*e* la dita dona Baneta. E co*n* vench lo sentdemà, q*ue* aq*ue*st fon tornat en so*n* alberch, trobà en la cambra div*er*ses forats *e* regelés, qui ere*n*[38] ben tepats {los q*ua*ls agren} tots foredats, desfets *e* trencats {p*er*[39] alcun*e*s p*er*son*e*s}, ent*re* los q*ua*ls {forats} ne hagueren destepat hu*n*, lo q*ua*l era q*uas*i endret lo capsal d*e*l lit, endret lo q*ua*l havia una *e*stora, la q*ua*l teyare*n e* foredare*n* ab spasa o coltell, p*er* la q*ua*l cosa, feyent l*e*s dit*e*s don*e*s lurs ba*n*ys, foren ben mirad*e*s *e* vist*e*s p*er* l*e*s p*er*son*e*s qui los dits[40] regelés o forats agueren destepats, p*er* què l*e*s dit*e*s cosses denu*n*cia a la p*re*sent cort p*er* trenquame*n*t d’alberch, p*er* la q*ua*l cosa se pensa q*ue* si aq*ue*st hi fos stat, q*ue* lo agueren mort.

Int*er*rog*at* si sab ne ha hoÿt dir qui ha fet*e*s l*e*s dit*e*s cosses, e dix que ha hoÿt dir a la dona Miyer*e*s, la dona muller d’e*n* B*a*rth*omeu* Sucia *e* dona Ramis, q*ue* n’Anthoni Sucia hi és stat ent*re* los altr*e*s.

Dona mull*e*r d’e*n* B*e*rn*a*t Salom, test*imoni*, jurada, int*er*rog*ada* sobr*e* l*e*s dit*e*s cosses, e dix q*ue* lo dit vesp*re*, fahent aq*ue*sta ab l*e*s altr*e*s don*e*s los dits bays, vengueren en la par*e*t d*e* la cambra d*e*l seu alberch n’Anthoni Sucia *e* Miq*ue*ll Sabat*er*, los q*ua*ls desteparen div*er*s*e*s forats o regelers, qui ere*n* en la dita cambra, en la hu d*e*ls q*ua*ls forats stave una

1v

store, la q*ua*l ab spasa o coltell teyare*n* la dita stora *e* mirare*n e* vere*n* aq*ue*sta *e* l*e*s altr*e*s qui ab ella ere*n*, e fahent los dits bays aq*ue*sta ab l*e*s altr*e*s avie*n* reunem*e*n*t* e hoyre*n* algun*e*s p*er*son*e*s d*e*tràs la p*ar*et q*ui* mermurare*n* mira*n*t aq*ue*stes, e aq*ue*stes, senti*n*t asò, dig*ue*re*n* ent*re* elles: “Huda, p*er*son*e*s nos agayten!”, e q*ue* n’Anthoni Sucia dix: “Dat-ça lo coy en aq*ue*st forat!”. E q*ue* aq*ue*sta q*ue* dix: “*E* bones coltelad*e*s!”, no pensa*n*t-se aq*ue*sta q*ue* agues*e*n destepats forats alcuns. E co*n* fore*n* tot*e*s dins lo lit, la dona Citgara dix: “En me fe, lo ou q*ue* yo he menjat tench sobr*e* lo cor. Levar-m’é *e* pendré hu*n* tros de pa!”, *e* d*e* p*re*sent se levà tota nua *e* p*re*s hu*n* tros de pa, e q*ue* ans q*ue*·s tornàs en lo lit féu ayga tolra. E co*n* hac fet, q*ue* dix tals p*ar*aul*e*s: “En malenat q*ue* sots tenra q*ue* coets!”, e q*ue* lo dit Anthoni Sucia respòs dient: “Cou?”, e q*ue* la dita Citgara dix: “*E* mesquins, vosaltr*e*s sots alcavots d*e* vost*r*es mulés. Anats-vos-ne, q*ue* mal siats degolats!”. E aq*ue*stes vaye*n*t asò no agueren cura d*e* res, p*er* tant co*n* ere*n* soles, no pensa*n*t-se p*er* res q*ue* agues*e*n destepats ne trencada la dita p*ar*et. E co*n* vench lo sentdemà, aq*ue*stes veren la dita p*ar*et tota trencada *e* foredada.

[38] *Eren,* ratllat.
[39] *Per,* ratllat.
[40] Ba*ny,* ratllat.

Int*err*o*gat* q*ui* sap en les dit*e*s cosses, *e* dix q*ue* la dona Ràmies, dona Miyeres *e* dona muller d'*en* B*a*rt*omeu* Sucia.

Dona Miyer*e*s test*imoni*, **u*t* s*upra***, *e* dix sab*e*r en aq*ue*lles so qui·s seguex: q*ue* lo dit vesp*re* de digous, stant aq*ue*sta en casa d*e* la dona Palajana ab la dona Ramis *e* d'altr*e*s

2r

filant aquí, reunan*t* entr*e* elles, vench a la porta n'Anthoni Sucia, lo q*ua*l dix tals p*ar*aules: "P*ar*lats gayart, q*ue* vosaltr*e*s co*n* sots plagades deyts molt*e*s pageses. Axí vos ne p*re*n a vosaltres are[41] co*m* a d'altres q*ue* yo'n sé. Sepiats q*ue* d'aq*ue*sts dies fuy yo an u*n* loch ho*n* se feye*n* bays, e yo destapí ben III o IIII forats, en la hu dels q*ua*ls stave endret una stora e yo ab la spasa teý-la". E aq*ue*sta repòs dient: "Per Déu no crech que haje dies molts ne ben una ora, car yo crech q*ue* en casa d'*en* Salom és so que deyts, que d*e* la filla d'*en* Banet s'i fan ba*n*ys.

Int*err*o*gat* si sab que lo dit Sucia haje fet*e*s les dites cosses, e dix q*ue* no, bé ho ha hoÿt dir a la dona Saloma.

Dona Palajana, tes*timoni*, jur*ada* e interrogada **u*t* s*upra***, e dix q*ue* lo vesp*re* aq*ue*sta filant en la casa ab les dit*e*s don*e*s vench a la porta n'Anthoni Sucia dient tals paraules: "Guordats co*n* p*ar*lats, q*ue* axí vos ne p*re*n a vosaltres co*m* a d'altres q*ue* yo'n sé[42]. Deposà axí co*m* l'alt*re*.

Johaneta, filla de la dona Palejana, **deposuit u*t* s*upra***.

Dona Ramis, **deposuit u*t* s*upra***.

Anthoni Sucia, delat, jurat, int*err*o*gat* dir tota v*er*itat sobr*e* les dites cosses a la p*re*sent cort cont*ra* ell denu*n*ciad*e*s, e dix q*ue* lo dit vespre aq*ue*st se p*ar*tí d*e* casa so*n* sogra, fahe*n*t la via d*e* casa sua, *e* co*n* fo*n* p*re*s la carnas*e*ria aq*ue*st hoý grans riyai*e*s d*e* don*e*s en casa d'en B*e*rn*a*t Salom, e aq*ue*st hoynt asò féu-se ves lo portal del dit Salom e hoý dins la dita cassa don*e*s qui reye*n* e jenglave*n*

2v

fayent bays, q*ue*·s pensa q*ue* feye*n* ba*n*ys d*e* la filla d'*en* Banet, q*uondam*, e aq*ue*st no·s curà d*e* pus *e* tench se via, e co*n* fo en lo cantó d*e*l seu alberch trobà aquí Miq*ue*l Sebat*er*, *e*

[41] *Are* ratllat.
[42] *Deposuit ut supra* ratllat.

abdosos ensemps anar*en* p*er* vila, *e* co*n* fore*n* endret lo[43] corral d'*en* Jac*me* Steve entr*a*ren-se'n dins lo dit corral e acostar*en*-se ves la p*a*ret d*e* la cambra d*e*l dit Salom e hoÿre*n* l*e*s dit*e*s don*e*s riura, *e* lo lum q*ue* apegare*n* d*e* p*r*esen*t*, e no·s curare*n* d*e* pus ans fere*n* lur via e cascú d'aq*ue*sts se *n*'anar*en* durmir.

Int*e*rro*gat* aq*ue*st ne lo dit Miq*ue*ll {si} obrire*n* forat alcú d*e* la dita cambra, e dix q*ue* no. Int*e*rro*gat* si diguere*n* res e dix q*ue* no.

Anthoni Banet menlevà lo dit Anthoni Sucia d*e* la p*r*esent cort, p*r*omet aq*ue*ll tornar, viu o mort, a la p*r*esent cort, tota ora *e* qua*n*t li ser*à* menat, o de pegar p*e*r pena o en nom d*e* pena, L ll*iures* **et inde[44] obli*gat* om*n*ia bona sua**.

Miq*ue*ll Sabat*er*, delat, jur*at*, int*e*rro*gat*, **u*t supra*** e dix és*s*er ver so q*ue*·s seguex: q*ue* lo dit vesp*re* d*e* digous, fahent aq*ue*st sos afers fon en lo cantó d*e* la dona Palajana *e* trobà aquí n'Anthoni Sucia, lo q*ual* dix a aq*ue*st: "Miq*ue*ll, vols riura?". E aq*ue*st q*ue* dix: "E de què?", e lo dit Sucia dix: "Sàpies q*ue* en casa d'*en* Salom se fan bays d*e* la no*st*ra nuvia. An*em*-hi", e aq*ue*st, considera*n*t en si q*ue* la dona mull*e*r d*e*l dit Sucia hi fos per tal co*m* és cuzina jerma*na* d*e* la nuvia, anare*n*-se*'n* abdosos, no sabent aq*ue*st so q*ue* lo dit Sucia havia ja fet, e aq*ue*st entr*à* en lo corral d'*en* Jac*me* Steva, cuyat seu, *e* féu-se ves la p*a*ret an u*n* forat, e q*ue* hoý riura l*e*s dit*e*s don*e*s, e àls no hi sap. E co*n* aq*ue*st ve *e* sebé q*ue* lo dit Sucia en la dita men*e*ra lo havia fet aquí vanir, d*e* p*r*esent se *n'*anà, e lo dit Sucia p*e*r semblan*t*.

Int*e*rro*gat* si obrire*n* forat alcú, *e* dix q*ue* només q*ue* lo dit Sucia hi era ja stat, *e* q*ue* havia destepats div*e*rses forats, hoc q*ue* ne havia ubert hu*n* ab la spasa *e* teyada una stora *e* tret*e*s borres, sego*n*s lo dit Sucia li dix[45]. Int*e*rro*gat* si digueren res, *e* dix q*ue* la dona

3r

Sitgara dix no hoý aquest q*uè*, e lo dit Sucia q*ue* respòs tals p*a*raul*e*s: "Tepats los forats".

Menlevà lo dit Miq*ue*ll Sabat*er* d*e* la p*r*esent cort, en G*uillemó* Puig, lo q*ua*l *pro*mès tornar *e* restituir a la p*r*esent cort tota {ora} *e* qua*n*t li serà menat, o de pegar p*e*r pena o en nom d*e*

[43] *Portal* ratllat.
[44] Li segueix un mot que no es pot llegir.
[45] Li segueix *e dix* ratllat.

pena **XXV ll*iures* re*galium* ma*ioricarum* mi*nutorum*[46] et inde obli*gat* om*n*ia bona sua et no*min*e depositi et renu*nciat***.

Die martis, XIIII **ffebr*ua*rii an*no* a Nath*ivitate* Do*mi*ni** MCCCXVIIII **Anhoni*us* Petri not*arius* rege*ns* scr*i*bania*m* curie vicariam forens*em* h*ab*ens d*e* infrascr*i*ptis facultate*m* ab hon*orabile* Guille*r*mo** de Puigdorfila, **Vicario foren*se* cu*m* ei*us* h*abet*. Da*tum* Ma*ioricis* sub die q*ua*rta die me*n*sis ffebr*ua*rii admissit d*ictum* Mic*h*ele*m*** Sabat*er* **ad co*m*positio*nem* vigi*n*ti sol*idorum* quitior*um* curie.**

P*ere* Sucia, test*imoni*, jurat, interrogat dir *e* deposar tota v*er*itat sobr*e* l*es* cosses a la present cort cont*ra* lo dit Anthoni Sucia, so*n* frare, denu*n*ciades, e dix star en veritat q*ue* lo dit vesp*re* d*e* digous, aq*ue*st, stant en casa d*e* se mare, vench n'Anthoni Sucia, frare d'aq*ue*st, lo q*ua*l havia anat p*er* vila, e co*n* fo dins la casa dix a aq*ue*st: "Si tu foses stat ab mi, q*uè* ague*res* vist!". E aquest dix: "E què?". E so*n* frare q*ue* dix: "Hague*res* vist culs de don*es*", e aquest dix: "He ahon?". E q*ue* lo dit so*n* frare dix: "Sàpies q*ue* en casa d'*en* Salom fan ba*n*ys d*e* la filla d'*en* Banet, *e* he-les tot*es* vist*es* *e* mirad*es* totes nues", hoc q*ue* stant en los ba*n*ys la dona Saloma dix: "No·m donets ayga calenta q*ue* tota ma scaldats", *e* q*ue* dix: "Osta, en dolent, no us altats vós d'ayga calenta? Més ameríets hu*n* tros de carn!", e que co*n* se fore*n* banyad*es* meteren-se en lo lit, e hac-n'i una q*ue* se levà a fer algua (sic) tolra, e q*ue* co*n* hac fet, que dix: "Osta, en melenat, q*ue* coets!", e q*ue* lo dit so*n* frare dix: "Mils lo us feria yo coura!", e q*ue* levors respòs la dita dona die*n*t: "P*er*sones nos aguayte*n*", e q*ue* respòs la nuvia dient: "Lexats-los star q*ue* d'envega los fere*m* murir!", e q*ue* lo dit so*n* frare envid*es* l*es* pudia ben veura, e trasch la spasa e mès-la p*er* hu*n* forat e teyà una stora q*ue* andret aq*ue*lla era, e levors mirà-l*es*-se bé, e q*ue* l*es* dit*es* don*es* se meteren en lo lit[47]. Int*er*rogat qui era ab ell, e dix q*ue* en Miq*ue*ll Sabat*er*, lo q*ua*l lo dit so*n* frare {hi} havia menat.

3v

E dimarts, a XIII de fabr*er* any MCCCCXVIIII, s'esdevench que[48] lo discret n'Anthoni Petró, not*ari*, locht*inent* d*e*l hon*rat* en G*uille*m Puigdorfila varg*uer* (sic) de fora, stant en la villa d*e* Montueri, vista *e* reconeguda la enq*ue*sta demu*n*t s*cr*ita, vayent q*ue* lo discret batle de

[46] "La expresión de cantidades de dinero, ya fuera el importa del precio, ya el canon ánuo de un censal, se hacia en libras *regalium maioricarum minutorum*, es decir, en libras mallorquinas de reales menudos o de vellón" a VV.AA. *De scriptis notarium (s. XI-XV)*. Universitat de Barcelona, 1989, pàg. 19.

[47] Des de *e que* fins *l*it ratllat.

[48] Trobam que abans de *lo discret n'Anthoni* l'escrivà apunta *que n'* i no hi hauria de sortir.

Montueri no havia curat[49], veura e regonèxer los forats p*re*teses ésser fets en la cambra d*e*l dit B*ern*a*t* Salom, hon se deya é*ss*er fet lo dit bany, p*er* legitimar lo p*re*tès e q*ue* la v*er*itat d*e*l fet s'atrobàs, anà p*er*sonalme*n*t a la casa d*e*l dit B*ern*a*t* Salom, hon hagué lo discret n'Asteva Mayol, batle demu*n*t dir, e B*ern*a*t* Pallic*er*, Anthoni Picornell p*ro*om e Johan Arbonès p*ro*òmens alets per lo discret batle a req*ue*sta d*e*l dit locht*inent* d*e* vag*uer* vists e regoneguts p*er* los dits p*ro*òmens d*e* menemen*t* d*e*l dit Anthoni Petró. La cambra hon lo dit bany se deya ésser fet e los forats p*re*teses ésser fets en la dita cambra. E lo talame*n*t o telame*n*ts ésser fet o fets en la stora, qui és entorn lo[50] lit d*e* la dita cambra mitgensa*n*t sagrame*n*t p*er* ells p*re*stat dixere*n* tots concordants q*ue* los forats p*re*teses ésser fetes p*er* lo dit delat segons lur bona intenció p*er*ien ésser forats p*er* met*re* aquels, so és a fer-hi bestimenta a fer la cassa. E q*ue* no p*er*ia ésser ap*er*t d*e* fora ne en alt*re* mene*r*a ésser stats axemplats. E q*ue* eren IIII forats, so és, dos qui axie*n* pasava al cap d*e*l lit hu*n* demu*n*t alt*re*, e alt*re*s dos, so és hu*n* demu*n*t alt*re* a la spona d*e*l dit lit qui ere*n* en cambra hon se deya lo dit bany ésser fet. E en lo forat pus bax d*e*l cap d*e*l dit lit[51] en la stora qui era d*e* spart, havia hu*n* e en l'alt*re* forat d*e*munt d*e* la p*ar*et venia la stora fins a mitg forat e segons lurs bon*e*s consiències dixere*n* q*ue* a la v*er*itat, lo forat qui era en la stora era stat fet aq*ue*ll forat menualme*n*t, car l*es* cord*es* ere*n* stades tayad*e*s ab coltell o ab spasa o ab alt*re* ayna teyant. E en lo forat demu*n*t[52] d*e*l dit cap de lit p*er*ia ésser stada abexada la vora d*e* la dita stora menualme*n*t e p*er* forsa, car abexant-la p*er* forsa la corda qui era ligada ab los claus, havia d*e*stengut p*er* forsa segons p*er*ia. E en alt*re*s dos forats d*e* la spona no-i pogueren res dir los dits p*ro*òmens car la stora no hi bestave. E p*er* consegüent en los dits forats no s'i pudia telar stora, d*e* les q*ua*ls coses axí demu*n*t p*er* los dits p*ro*òmens recitad*e*s lo dit Anthoni Petró[53], en lo dit nom menà la p*re*sent sc*ri*pt*ur*a é*ss*er feta p*er* lo not*ari* o sc*ri*và d*e* la dita cort d*e* Montueri e continuada en lo peu d*e* la demu*n*t dita enq*ue*sta.

Manuscrit

[49] Li segueix un mot ratllat il·legible.
[50] *Dit lit* ratllat.
[51] Mot ratllat.
[52] *Demunt* repetit.
[53] *Lochtinent de v* ratllat.

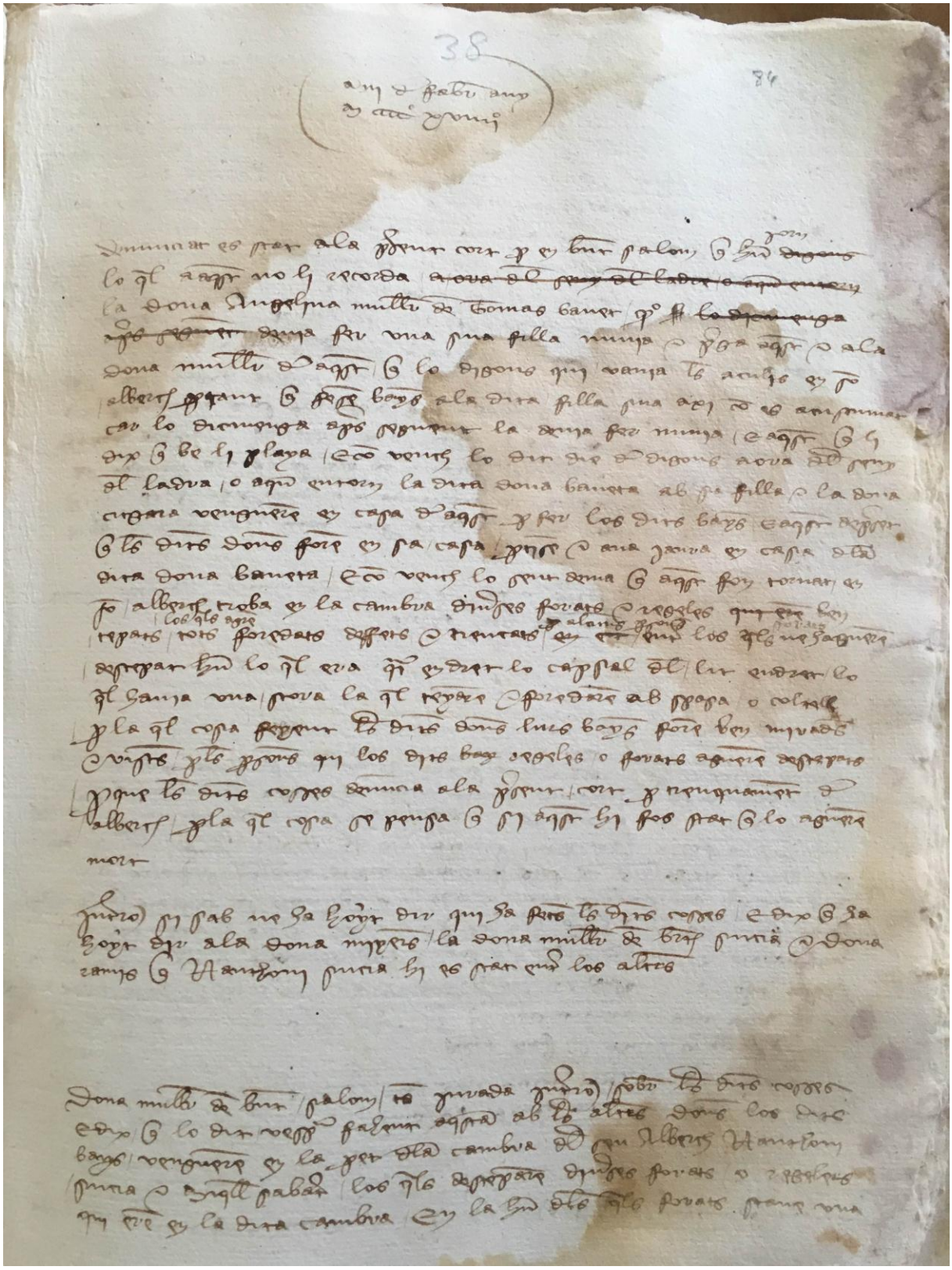

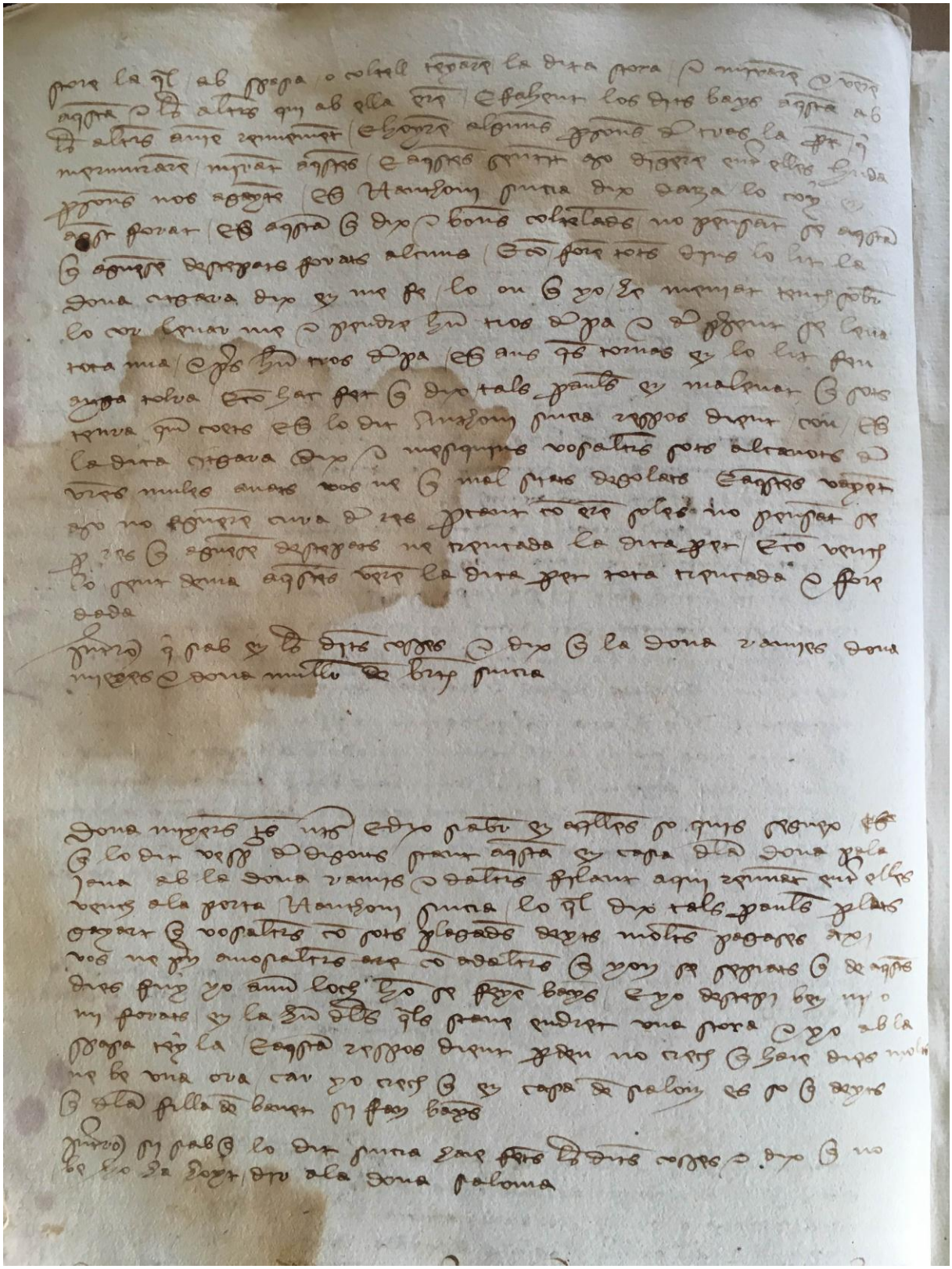

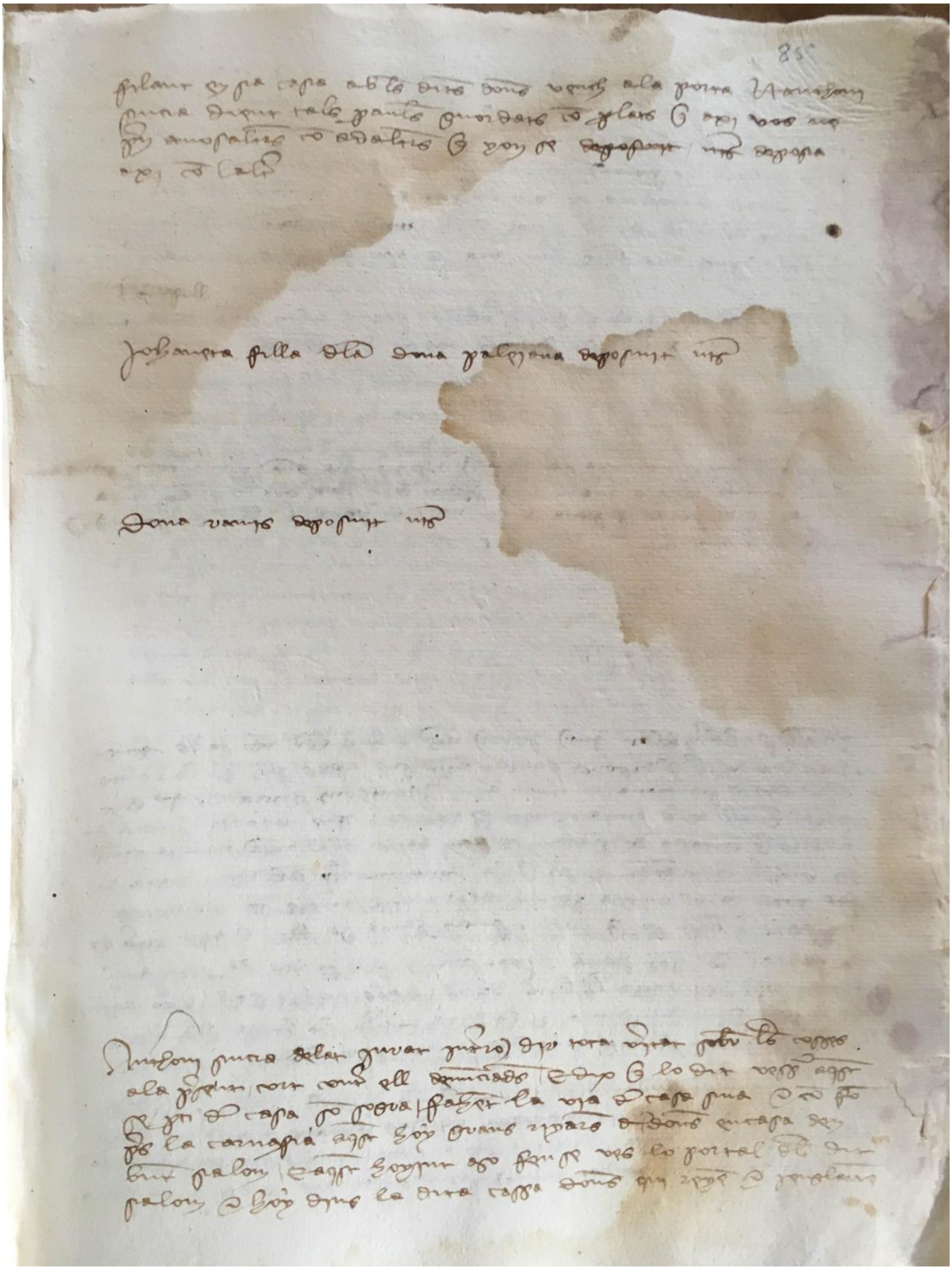

85

[illegible] casa ab les dites dones [illegible] ala porta [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] deposuit [illegible] deposuit
[illegible] [illegible]

Johaneta filla de la dona [illegible] deposuit [illegible]

Dona [illegible] deposuit [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] sobre les [illegible]
ala [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lo dit [illegible]
[illegible] casa [illegible] [illegible] la [illegible] casa [illegible]
[illegible] la carnaçeria [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] palau [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] lo portal [illegible]
palau [illegible] [illegible] la dita casa [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

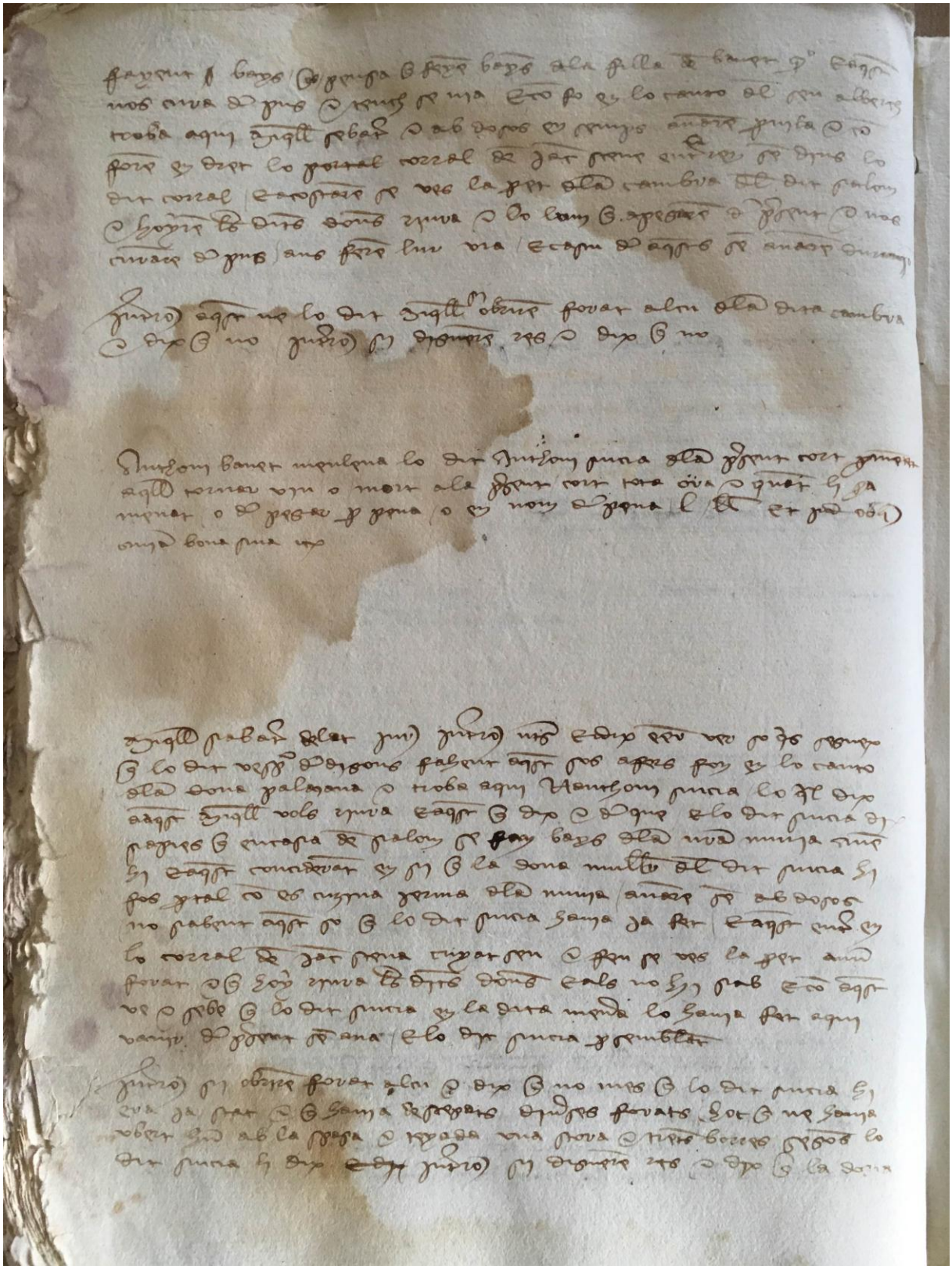

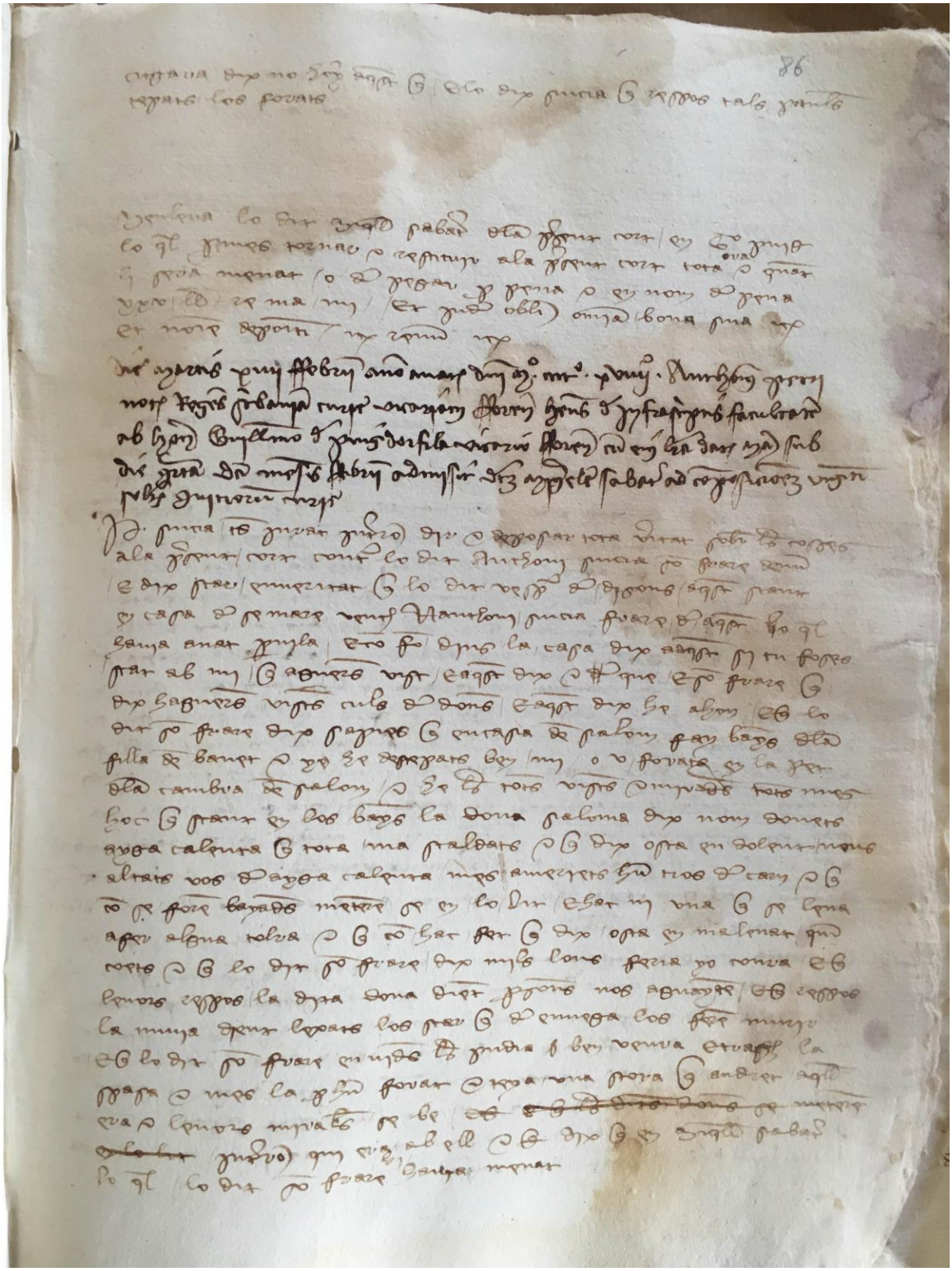

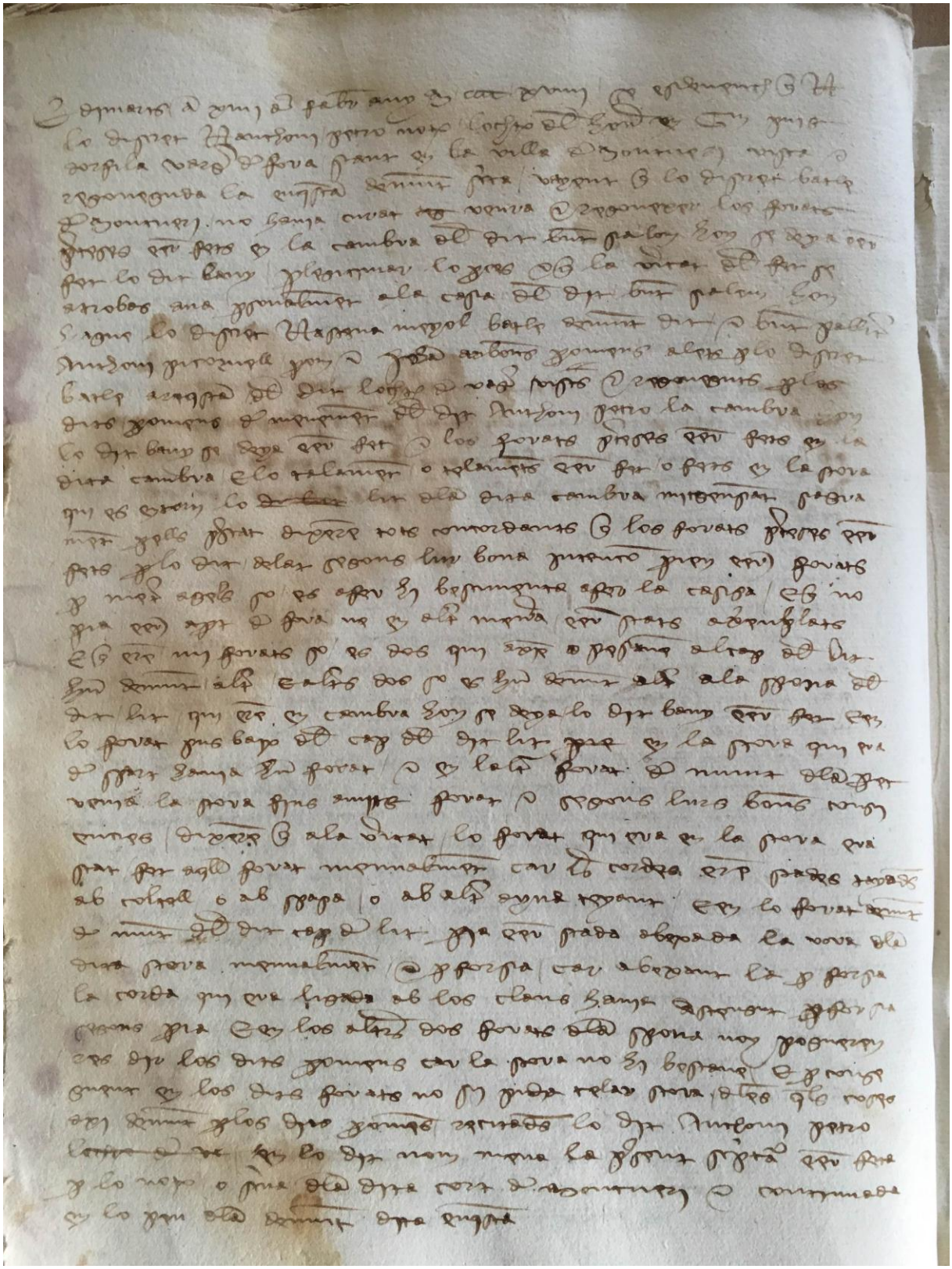

Taula de verbs